

Prijs f 2,50

bomen | nieuws

Nummer 3 - herfst 1994

Een uitgave van de Bomenstichting

Mr B.M. Visser

*Juridisch Raadgever
Natuur, Bos en Landschap*

*Hessepas 23, 6931 HK Westervoort
telefoon en fax: 08303 - 11062*

SOFTWARE VOOR DE GROENSECTOR

Groenbeheer - Inventarisatie - Calculatie
Boekhouding - Plantselectie - Projectadministratie
Plantlijsten - Besteladministratie - RAW - Facturering

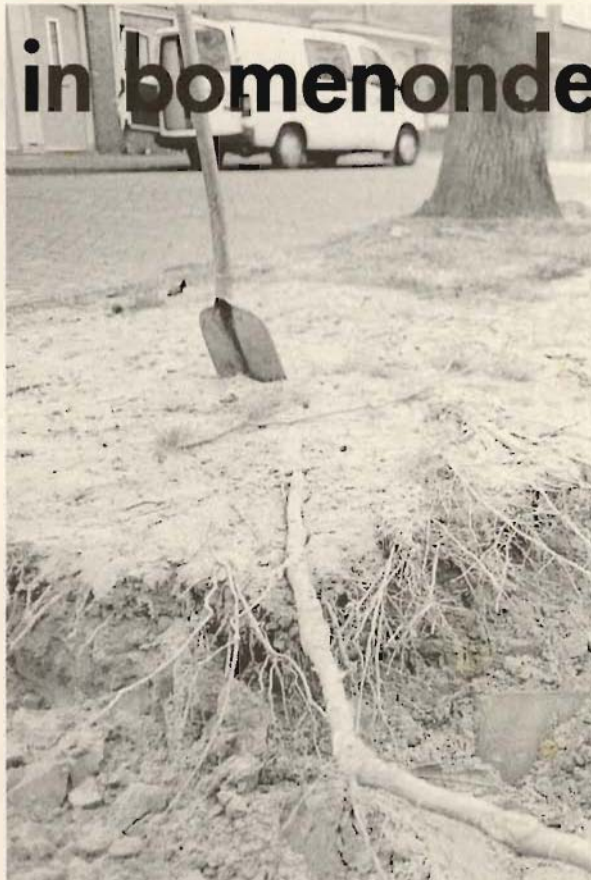
Bel of fax voor documentatie of demodiskette

Bakker, Spees & Werkman

prinsengracht 76 1015 dx amsterdam
telefoon 020-6381489 fax 020-6384302

Specialisten in bomenonderzoek

De produktgroep Groenadvies doet al meer dan 20 jaar onderzoek om de straatboom een aanvaardbare groeiplaats te verschaffen. Het gaat daarbij vooral om de bodemkundige factoren. OMEGAM adviseert bij slechte groei en ziekte van bomen. Ook voor nieuw aan te leggen groenvoorzieningen en in geval van herprofilering worden adviezen uitgebracht. Meer weten? Stuur de bon op of bel: 020-5976666. **OMEGAM**, antwoordnummer 39114, 1090 WC Amsterdam.

advies

inventarisaties
analyse grond
bemesting
gasmetingen
keuren bomen
boomtaxatie
bescherming
groenwacht
bomengrond
verplanten

OMEGAM-Groenadvies is een produktgroep van **OMEGAM**, bureau voor milieu en geotechniek

Stuur mij meer informatie

bo.94
aanvrager
organisatie
functie
adres
pc/plaats

OMEGAM, kwaliteit in onderzoek

OMEGAM

In dit nummer ...

Bomennieuws
nummer 3, herfst 1994

Een uitgave van de
Bomenstichting te
Utrecht
Oplage: 4250

Eindredactie en
vormgeving:
Frank Moens

Redactie:
Aart de Veer
Joop Comijs
Marjan van Elsland
Roelie de Weerd

Productie:
Jacqueline Langras

Aan dit nummer
werkten mee:
Tom Klinkspoor
Edwin Koot
Henk Kuiper
Frank van Reemst
Hans Wijgengangs

Redactieadres:
Bomenstichting
Oudegracht 201-bis
3511 NG UTRECHT
(030) 34 07 78
fax (030) 31 03 31

Druk:
Van den Berg's
Drukkerij - Maarn

Bomennieuws is voor
donateurs gratis,
abonnementen f 35,-
per jaar.
Verschijnt 4 keer per
jaar
ISSN 0166-784 X

Overname van artikelen
en berichten na overleg
met de redactie.

70

Het laatste oordeel van de oude gerechtslinde

Na jarenlang touwtrekken en geharrewar tussen allerlei instanties, bevolking en boomverzorgingsbedrijven over de instandhouding van de eens zo prachtige linde op de Heuvel in Tilburg, werd het laatste stuk van de boom op 27 april van dit jaar weggehaald. In enkele tientallen jaren takeelde de fraaie parasolvormig gesnoeide linde af tot een krakkemikkig geheel als gevolg van de sterk verslechterde bodemomstandigheden. De boom liet het er bij haar afscheid niet bij zitten en zorgde met een levenskrachtige nakomeling in de holle stam voor een historisch moment in haar lange bestaan. Velen waren geroerd, hier en daar vloeide een traan.

Aktievoerders bleven tot het laatst strijden voor het behoud van de boom. Henk Kuiper was een van hen en hij doet in dit nummer verslag van de gebeurtenis.

73

Een boswandeling door het museum

Piet Mondriaan geniet vooral bekendheid door het abstrakte lijnen- en kleurenspeel in zijn schilderijen. In zijn vroege werk heeft Mondriaan zich echter veel met de natuur en bomen beziggehouden. Student kunstgeschiedenis Hans Wijgengangs gaat in zijn artikel in op deze - voor velen onbekende - periode van de wereldberoemde kunstschilder.

80

Het begon met een paar cyclamen op de vensterbank

Redaktielid Roelie de Weerd ging op bezoek bij Piet de Winter, directeur van de Nationale Bomenbank in Sliedrecht en sprak met hem over de ontwikkeling van het bedrijf.

84

De mammoetboom in bosverband

In dit artikel laat Tom Klinkspoor, ondermeer bekend van zijn boekje 'kosmos Bomenboek', u kennismaken met de toepassing van deze majestueuze boom in ons land en verschillende buurlanden. Naar zijn mening is de soort ondergewaardeerd.

Op de voorpagina:

Het laatste stuk van de linde in Tilburg wordt verwijderd en dan komt - tot verbazing van velen - een jonge loot tevoorschijn.

foto: Ton Toemen,
fotopersbureau van
Eindhoven

En verder in dit nummer ...

De boom in: Redders	68	lepeziekteberaad wordt lepenberaad	90
Nieuws van het bomenfront	69	1995- Europees Natuurbeschermingsjaar	91
Stamgasten: Joop Comijs	75	Een boom voor elke nieuwe inwoner	91
Bladverkleuring in de herfst; een fascinerend schouwspel	79	Voor u gelezen	91
Gebruik van ongeschild Tamme kastanjehout ongewenst	83	Boeken	92
Bomenfonds- bijdragetabel 1995	87	Agenda	93
Wie heeft een bijzondere ervaring?	90	Boomschorsjes	94
		Stadsbomen Vademecum is compleet	95
		Boos	96

Redders

Gods water mag niet meer over Gods akker vloeien van de overheid. Daarom gaat het hele Waallandschap op de schop. Ze gaan er zand storten. Bergen zand. Het wordt daar één grote kaalslag. Dat noemen ze dijkverzwaring. Ze bedoelen het goed, die polder-ambtenaren. Ze hebben een prachtig plan bedacht, waardoor de bewoners tussen de grote rivieren niet meer met natte voeten hoeven te zitten. En wat krijgen ambtenaren ervoor terug? Een morrende menigte. In plaats dat men jubelend over de Waaldijk fietst en een loflied galmt voor hun ambtelijke redders, dragen zij een dodenmis op. Op de tonen van het requiem 'Afscheid van een Landschap' hebben sympathisanten van dit stukje rivierlandschap onlangs de laatste eer bewezen aan hun dierbaar plekje grond. Zij hadden groot gelijk. Met zo'n plan zou ik me ook niet willen laten redden.

Het zijn natuurlijk een stelletje techneuten geweest die met hun computertjes een waterdichte oplossing hebben verzonnen. Hoewel, helemaal waterdicht wordt het niet, want éénmaal in de 1250 jaar zal er nog water over de dijk sijpelen. Maar de bewoners aan de Waalbandijk wilden helemaal niet rustig tot Sint Juttemis achter een hoge rechte dijk slapen. Zij vonden dat het best een beetje minder kon. Ze wilden hun bomen, hun boomgaarden en bosschages houden. Ze wilden aan een kronkelende dijk blijven wonen met prachtige wilgenbegroeiing en mooie platanen. Ze wilden over de dijk blijven fietsen en bij hoog en laag water over de Waal uitkijken. Ze wilden helemaal geen fietspad onder aan de dijk. Ze wilden niet dat hun leefklimaat naar de knoppen ging. De bewoners wilden het landschap redden. De overheid begreep daar niks van. Eindelijk wordt de zondvloed gekeerd en was het weer niet goed.

Moegestreden hebben de bewoners zich bij het vonnis neergelegd. Er valt niets meer te redden. Nog deze zomer rukken de bulldozers op. Dan beginnen ze aan de eerste 15 kilometer dijkverzwaring tussen Tiel en Opijnen. Maar ik geef u op een briefje: als die schepmachines eenmaal bezig zijn, dan is er geen houden meer aan. Prachtige bomen worden omgeschoffeld. Een uniek stuk landschap gaat kapot. En dat komt in geen 1250 jaar meer goed.

En dan te bedenken dat ze in Tilburg een armetierig verbleekt lindelootje liefdevol hebben uitgegraven. Zorgvuldig in vochtige doeken hebben gewikkeld en in een gesloten ambulance naar een klimaatschokvrije ruimte hebben overgebracht. Dat zijn nog eens bomenredders, daar in Tilburg. Kosten nog moeite worden door de lokale overheid gespaard om het zielige scheutje te redden. Alsof het de laatste boom op aarde is. Belachelijk gewoon. Maar je kunt nooit weten. Als de overheid met deze snelheid doorgaat om hele landschappen plat te walsen, staan we de volgende eeuw misschien in de file om een dagje boompje te gaan kijken in Tilburg.

Roelie de Weerd

Nieuws van het bomenfront

Edwin Koot

In de strijd voor het behoud van bomen zijn de inspraakmogelijkheden gelukkig verbeterd. Maar het is natuurlijk nog belangrijker dat de gemeenten voldoende voorlichting geven. Dat ze goede informatie geven over het boembeleid en uitleggen waarom een bepaalde boom wordt gekapt. En daar schort het nog we

Zaanstad

De Bomenstichting krijgt geregeld telefoontjes uit Zaanstad dat er weer "zomaar" bomen verdwenen zijn. De gemeente Zaanstad vindt het namelijk onnodig kapvergunningen af te geven voor gemeentebomen, omdat zij van mening is dat de gemeente zelf de juiste afwegingen kan maken. Het gevolg is echter dat de gemeente keer op keer bewoners verrast met kapactiviteiten, waarvan de noodzaak onduidelijk blijft. Herhaaldelijk heeft de Bomenstichting daarom aangedrongen op betere openbaarmaking en betere inspraakmogelijkheden.

Langzamerhand begint ook de gemeente Zaanstad in te zien dat de voorlichting tekort schiet. Dat bleek onlangs weer bij de voorgenomen kap van een plataan aan de Terlaanstraat. Slechts enkele omwonenden werden van de aanstaande kap op de hoogte gesteld en met geen woord werd gerept van de mogelijkheid van bezwaar maken. De Bomenstichting is verzekerd dat omwonenden hier in het vervolg wel degelijk op gewezen zullen worden.

Maar het zou natuurlijk nog beter zijn wanneer alle belanghebbenden inspraakmogelijkheid krijgen. Daarom is het goed vast te stellen dat er nu een raadsfractie is die zich sterk maakt voor invoering van de Bomenverordening.

Ermelo

De gemeente Ermelo plantte in de Geelgorsstraat en de Tuinfluiterstraat platanen. Omdat de stoep te weinig ruimte biedt voor laanbeplanting, werden de platanen in de voortuinen geplaatst. Bijna 20 jaar lang neemt de gemeente het onderhoud voor haar rekening. Tot dit jaar de huiseigenaren een brief in de bus krijgen. Daarin staat dat de gemeente niet meer voor het onderhoud wil zorgen. Sterker nog, de gemeente schrijft geen belang meer te stellen in het handhaven van de bomen en stelt derhalve voor de bomen te kappen. Wanneer de eigenaar de voorkeur geeft aan handhaven van de boom is de consequentie dat het verdere onderhoud voor zijn of haar rekening komt.

Het is de bewoners en de Bomenstichting volstrekt onduidelijk waarom de gemeente Ermelo zo weinig moeite doet om de bomen te behouden. Ook

hier schiet de voorlichting tekort. Zo wordt als tussenoplossing aangeboden om de boom te kandelaberen, maar uitleg wat dit betekent voor de boom en voor het onderhoud wordt niet gegeven. De gemeente Ermelo zal daarom om opheldering gevraagd worden.

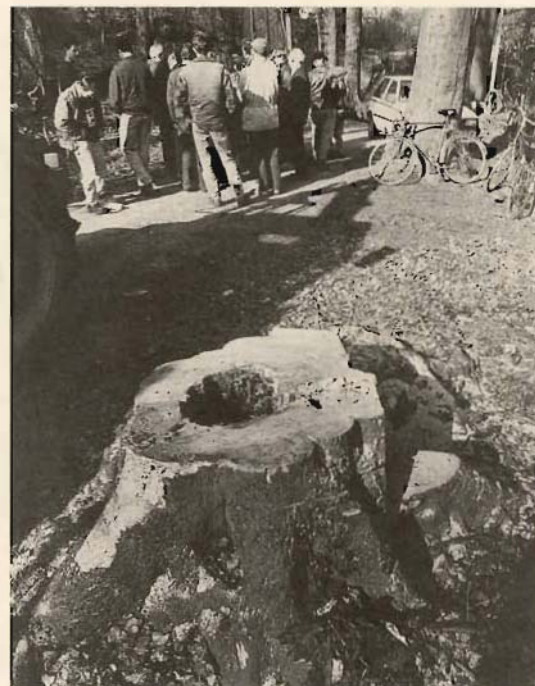
Ubbergen

Aan de Ubbergse Beukenlaan zijn de laatste jaren enkele beuken omgewaaid. De gemeente Ubbergen wil daarom de 100-jarige beuken vervangen door eiken. De Bomenstichting is op eigen initiatief ter plaatse gaan kijken. Een groot aantal bomen blijkt er inderdaad slecht bij te staan. Het blijkt ook niet mogelijk een deel van de beuken te laten staan, omdat de slechte bomen te verspreid over de laan staan. De Bomenstichting moet constateren dat slechts een rijtje beuken aan het begin van de laan gespaard kan worden.

De gemeente Ubbergen verzuimt echter de bewoners goed in te lichten over de aanstaande kapplannen. De bewoners reageren dan ook furieus wanneer op een kwade dag hun hele beukenlaan wordt gekapt. En terecht. De gemeente stelt doodleuk dat de Bomenstichting het met de kap eens is. Daarmee onze goede naam in diskrediet brengend. De bewoners zien namelijk prachtige stammen liggen in de straat en begrijpen er niets van. Met een goede voorlichting had deze opschudding kunnen worden voorkomen. De gemeente ziet uiteindelijk ook wel in dat het misschien beter is om in het vervolg de kapvergunningen te publiceren en er uitleg bij te geven.

Niet iedereen was het met de kap van de beuken in Ubbergen eens. Toch bleken ze, zoals op deze foto te zien is, niet in alle goede staat te verkeren.

foto: de Gelderlander, Nijmegen

Laatste oordeel van

Linde velt Tilburgs Gemeentebestuur

Henk Kuiper

Wellicht is er geen boom in Nederland met meer mythe, misterie en mirakel dan de oude linde midden in het centrum van Tilburg. Volgens velen stamt 'Tilburg' zelfs van 'Tilia(linde)burg'. De traditie van een linde als hart van de gemeenschap -zie ook de buurdorpen Oisterwijk en Hilvarenbeek- is in elk geval eeuwenoud en Tilburgs oerboom leek zo oud als de gemeenschap zelf. Wellicht werd hij al bedoeld, toen men in 1598 schreef over "bancken omme de lynde". Op 27 april pleegde de gemeente een 'moordaanslag'. De Bomenstichting deelde haar verontwaardiging per brief aan het College van B & W mee.

De Tilburgse linde midden op 'de Heuvel' was generaties lang het hart van de gemeenschap. Symbool ondermeer van onze uiteindelijke wortels in natuur, liefde en eeuwig leven. Onder de hartvormige blaadjes van de oude ontmoetingsboom werden vele liefdes bezegeld in een tijd waarin het woord 'relatie' daarvoor nog niet bestond. Ook bij Oranjefeesten was de boom vroeger -opgetuigd als Oranjeboom- het middelpunt. De oude beschermboom had diepe wortels in Tilburg. In de schors was ooit zelfs een beeltenis verschenen van Maria met Kind. De recente aftakeling van de boom zagen veel mensen opnieuw als een hoger signaal. "De boom waarschuwt", zeiden ze, "pro-

Tijdens de Tiendaagse Veldtocht in augustus 1831 was de hoofdwacht gelegd in de pastorie op de Tilburgse Heuvel. Links staat de linde.

testeert tot het uiterste. We vereren niet meer natuur, leven en linde als basis van Tilburg. Nee, de gemeentecampagne 'Tilburg Moderne Industriestad' verklaart de materie tot basis".

Dood/leven

Het Tilburgse gemeentebestuur had weinig neiging de boom te zien als symbool van wat dan ook, laat staan als aanklacht tegen haar eigen ambi-

ties. "Een karikatuur", zei men. "Dood, afgeschreven, kappen de enige oplossing". En in een discussienota naar de gemeenteraad viel hooguit nog te discussiëren over de bestemming van het hout. Volgens Tilburgse natuurverenigingen kon de boom als knotboom nog tot in lengte van jaren een waardevol levend monument blijven. "De boom kan nog eeuwen mee", zo liet ook de Tilburgse schrijver van het boek 'Utrecht-Bomenstad' weten. Linde-specialist Bert Maes memoreerde: "De linde is een zich altijd weer regenererende boom, hij heeft in principe het eeuwige leven". Uit de lokale berichtgeving kon de bevolking echter weinig anders concluderen dan dat de boom volledig dood was. Om die mening te versterken, leek wel, werden zijn zware, 'gevaarlijke', dode takken tot het allerlaatst gehandhaafd. Daaronder echter verschenen alweer nieuwe bladeren en takken. "De linde is symbool van het eeuwige leven", zo werd nog naar de krant geschreven. "Als onze linde uit zichzelf dood zou gaan, zou dat een wereldwonder zijn. Geef de boom dan de kans dat wonder te volbrengen". De ingezonden brief werd niet gepubliceerd, waarna de tekst op de stam van de linde werd geplakt. De oude gerechtslinde die een dag voor de vonnis-voltrekking nog bijna helemaal leeggeplukt werd door Tilburgers die allemaal nog een takje wilden hebben. Takjes zelfs die deels in 1993 harder gegroeid waren dan daarvoor. Toch knap voor een 'dode boom'.

Protest

Het moest een groot media-spectacel worden op 27 april. Extra reclame voor 'Tilburg Moderne Industriestad'. De avond tevoren echter werd de boom bezet en verklaard tot "monument Tilburg Moderne Industriestad".

"*Waar zijn jullie mee bezig!*", riep een groot spandoek namens de boom zelf. Midden in de boom was voor nieuwe vitale takken een groot houten kruis geplaatst als teken dat het leven in de boom de dood zou overwinnen. "De boom leeft, de boom leeft", riep actievoerder Pedro Batista voortdurend. En de oude gerechtsboom tegenover de

oude gerechtslinde

kerk lijkt nog altijd recht te spreken als de kroegen leeglopen en er smalend geroepen wordt: "t is maar een boom hoor, schalt het vanuit de boom, "en mensen hebben hun bestaan aan bomen te danken en niet omgekeerd. En deze boom staat nog voor dát bewustzijn". Graafmachines geven in de nacht daarop blijk van een heel ander bewustzijn. Het hele plantsoen moet weg, zo wordt duidelijk. Klimop, vlier, wilg en ander groen zijn in de visie van de gemeente ook allemaal voerders en boze voorbijgangers gaan in de graafbakken liggen. sen! Ook zij echter zijn niet bestand tegen geweld waarbij mensen één worden met machines.

Wonder

Als de volgende ochtend het Heuvelplein volstroomt met publiek staat alleen de linde er nog. Bijna helemaal kaalgeplukt. n iek, geavanceerde kettingzagen en een reusachtige kraan zal het karwei wordengeklaard. De pastoor luidt de kerkklokken als de laatste actievoerders de boom verlaten. Het vonnis zal geveld worden. "De boom leeft, de boom leeft", roept actievoerder Pedro nog. Het houten kruis, dat hij even tevoren nog demonstratief omhoog stak, wordt nog gewezen op de jonge vitale takken die uit de oude onderstam omhoog komen: "Deze boom staat nog voor onze echte basis, onze afhankelijkheid van natuur en leven. Hij moet nu wijken voor 'Tilburg Moderne Industriestad'". De mensen en hun machines blijken niet gevoelig voor diepere betekenis en symboliek achter hun optreden. En even later ronken de kettingzagen. "Helemaal dood", operatie leidt met een duidelijke voorkeur voor het allerrotste hout. De actievoerders weten wel beter. "Leugenaar, leugenaar", roepen ze als ook het kruis in een container wordt gedumpt en de afdeling 'Voorlichting' de mensenmassa zovast op een borrel trakteert. Het definitieve vonnis wordt dan geveld. De machines vragen zich al helemaal niet af wat onze voorouders van dit alles zouden vinden. Een reusachtige kraan tilt de zes meter dikke stam als een onbeduidend vrachtje omhoog. "Kijk toch eens. Applaus voor deze geweldige prestatie". Het applaus verstomt echter onmiddellijk. Uit de oude stam - en iedereen is stil van ontzag - komt het hart van de boom tevoorschijn. Een stuk jonge wortel en bovenin al doorgezaagde jonge stam. Leven dat de oude stam al weer helemaal ging doorvlechten! Met tal van afgebroken wortels en takken losgerukt van de oude stam, niet definitief geveld. Toevallig net gemist door een net iets te korte kettingzaag. En het losgerukte hart leeft nog, het klopt: geen spoortje van dood of verrotting. De menselijke prestatie 'Leven Doodmaken', staat ineens afgezet tegen het omgekeerde. "Laten staan, laten staan", spontaan. Mensen voelen het als een heilig moment. Een wonder. De boom was niet dood.

In 1988 werd de linde opgenomen in het register van Monumentale Bomen. De boom had toen duidelijk zichtbaar een verminderde vitaliteit.

foto's : Leon van Schöll

Sommigen krijgen werkelijk tranen in hun ogen. Ze juichen om de oude gerechtsboom die op het allerlaatste moment toch nog rechtspreekt. En iedereen begrijpt de uitspraak: Een vernietigende veroordeling van allen die Tilburgs 'boom van het eeuwige leven' hadden doodverklaard.

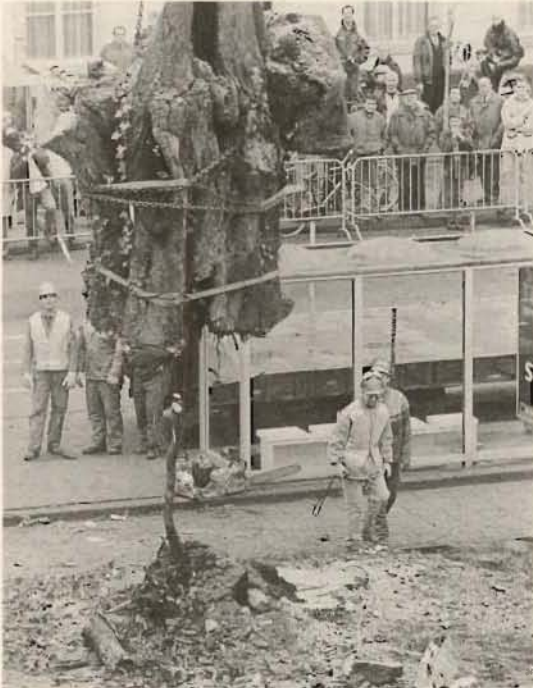
Klokken

De door de boom 'ontmaskerde' wet- houder kan moeilijk anders dan de verdere actie afblazen. Meteen de volgende dag echter al rukt de gemeente opnieuw uit. De zogenaamde 'n steeds de oude boom, snoeid) zou op de huidige plek niet levensvatbaar zijn. "Een smoes, niet door de gemeente ingehuurd deskundigen. Hun mening wordt echter opnieuw doodgezeggen, rapport van de Heidemij. Geen woord daarin over

"kappen", zoals heel Tilburg was gaan geloven. Nee, oude stam, terwijl de gemeente nu in een persbericht spreekt van "verrassing" en "niet op de hoogte"! En het lindebedrog gaat gewoon door. "Het boompje kan alleen in een kas overleven", zo verklaart de wethouder aan de toegestroomde mensen de nieuwe gemeente-actie. "De boom kan hier alle benodigde zorg krijgen", aldus een ter plekke aanwezige bomenexpert. "De oude stam er weer omheen en de opnieuw uitlopende wortels

zullen zorgen voor een prachtig levend monument". Een groep jongeren vormt inmiddels een beschermende kring rondom Tilburgs tot bonenstaak gesnoei-de, maar nog altijd historische linde. Voorafgegaan door megafoongeschal van de burgemeester worden ze door een politiemacht verwijderd van Tilburgs meest historische plek. In de kerk luiden dan opnieuw de klokken. "Historische Blunder no. 2" verschijnt er op een groot bord. Een vrouw biedt even later haar lippenstift

Het protest mocht niet meer baten. Op 27 april werd de stam van zijn eeuwenoude standplaats gezaagd. Uit de holle stam kwam een jonge linde tevoorschijn.

foto boven: fotopersburo van Eindhoven
foto hiernaast: Wim Hendriks

aan om er "Historische Blunder no. 3" van te maken als ook alle wortels - ze waren gegarandeerd weer uitgelopen - worden uitgegraven. "Helemaal dood en vermolmd", aldus het gemeentelijk persbericht. Normaal een reden om ze dan juist te laten zitten. Meestal zelfs met stronk en al, maar aan de 'stamboom van Tilburg' herinneren.

Heilig

Zo werd het hart van Tilburg, de linde, een hart van steen. Een geplaveide kale leegte. "Moderne Industriestad, de linde is er weg van", zo meldden de affiches van 'Loesje' uit Arnhem. Drie dagen na de kap echter -koninginnedag- werd de plek heel verassend ineens weer gebruikt voor het Oranjefeest. Alsof de oude Oranjeboom niet weg was, maar juist als Oranjeboom in ere nu was hersteld. 'Opgegaan uit de dood'. Toevallig ook hangt later op de plek van de oude lindeboom een groot spandoek "Oranjeboom"(bier). Op de voorpagina van een gemeentelijk informatieblad blijken afgebeelde bomen via een reclame-spandoek eveneens van lindeboom omgedoopt in 'Oranjeboom'. En nog veel meer gemeentelijke Bier/Horeca-reclame wordt dan duidelijk. De schrijver van een vaste natuurrubriek in de Tilburgse Koerier 'Tyto van de Linde' (tegenwoordig 'Tyto van de!') voorspelt zelfs 'Tilburg Moderne Industriestad'-promotie via parasols op Oranjeboom-terrasjes in de kennelijk nieuwe kleuren van Tilburg: "biergeel" en "biermerk-blauw". Zijn voorspelling komt uit! Zou dan ook zijn theorie juist zijn dat de linde weg moest vanwege een reclame-contract? Een campagne om in beleving en onderbewustzijn van Tilburgers 'lindeboom'

Waar men vroeger zich verbonden wist op 'gratis' bankjes onder de parasol van Tilburgs ontmoetingsboom, is nu in elk geval nog slechts zitgelegenheid op terrasjes met verplichte consumptie. Daar mogen Tilburgers hun verdriet wegdrinken en samen Tilburger zijn rond een 'nieuwe boom'

De actievoerders blijven de oude boom een mooier symbool vinden. "Wat ze hier sponsorgeld noemen, is gewoon betaling voor beleid en reclame", aldus één van hen. "Daarom was die boom zo prachtig: Hij gaf uiting aan de corruptie hier, hij waarschuwde tot het uiterste, hij was heilig!"

En zo is de emotionele en symbolische waarde van Tilburgs lindeboom alleen maar groter geworden. En de boom leeft nog steeds. In Tilburg staat ergens het deels nog groene symbool van Tilburgs diepere en werkelijke wortels. Op een geheime plek. "Geheim vanwege de actievoerders", aldus tot drie keer toe het Brabants Dagblad. Niet de gemeente, maar de actievoerders ("allemaal tuig", meldde de krant) waren een gevaar voor de boom!? Vooral de mensen zeker die wilden weten hoeveel leven er nog verder in de oude stam zat. "Discussie gesloten", meldde bovendien de ingezonden brieven-rubriek. Tegelijk bracht de krant zelf een groot artikel over de stam die kort tevoren nog negen actievoerders en drie zware takken droeg: "Nog rotter dan we dachten.

in elkaar gezakt"! En de zogenaamde 'jonge linde'? Wil een normaal

volgens eerder voorpaginanieuws van de krant die inmiddels samenwerkt met reclameblad-uitgever 'Stadsnieuws BV: Een onderneming die zich recent door bierbrouwerijen liet betalen voor door hen gewenste redactionele teksten over bier, terrasjes e.d.!

nu het leven rond Tilburgs nieuwe 'Oranjeboom'. En volgens beide bladen is de oude Oranjeboom nu echt helemaal dood. Toch zal zich rond Tilburgs linde nog heel wat afspelen. Niet voor niets heeft dit symbool de eeuwen overleefd en op miraculeuze wijze zelfs de recente moordaanslag.

Een boswandeling door het museum

De bomen van Mondriaan

Hans Wijgergangs

Het is dit jaar Mondriaanjaar. Vijftig jaar geleden overleed deze kunstenaar op 72-jarige leeftijd in New York na eerdere omzwervingen in Holland en Parijs. Dit jaar wordt daarom opgeluisterd met artistieke activiteiten en tentoonstellingen van Mondriaans werk. Een uitgelezen mogelijkheid om een bepaald aspect van zijn werk, en niet het minst belangrijke, in de schijnwerpers te zetten: zijn houding ten aanzien van bomen.

Voordat Mondriaan overging tot het schilderen van zijn bekende abstracte composities, lijnen en vlakken in rood, geel en blauw, heeft hij zich intens beziggehouden met de natuur. Het zijn vooral

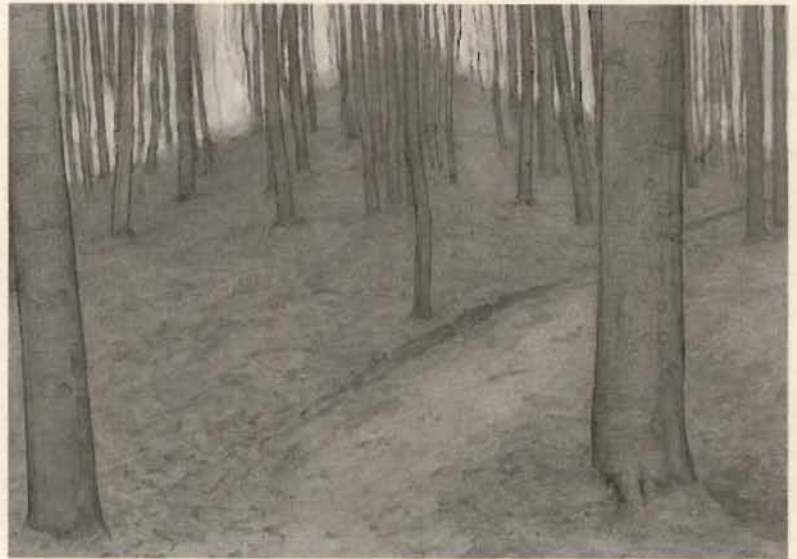
vroege werk dat geheel ten onrechte minder bekend is gebleven.

Dit 'onr van het verhaal dat hieronder volgt. Het tweede doel is misschien nog belangrijker: de vruchtbare wisselwerking laten zien tussen het kijken naar kunst en het beleven van de natuur, in ons geval van bomen. Zowel 'kuns werelden te vormen die buiten de alledaagse gang van zaken staan. Beide lijken afgezaakt te zijn naar het niveau van een pretparkattractie: men kan op een verloren zondagmiddag een museum bezoeken of een boswandeling maken. Van maandag tot en met vrijdag bestaan deze "reservaten" niet, althans zo lijkt het.

Wie de ogen goed openhoudt ziet echter dat beide gebieden een zeer wezenlijk deel uitmaken van het leven en bovendien dat er veel raakvlakken tussen beide zijn.

dat het bekijken van kunst een verdieping teweeg heeft gebracht in het "zien" van de natuur en in het waarderen van bomen. Omgekeerd had mijn groeiende liefde voor bomen een andere kijk op de kunst tot gevolg. Dit ging bij mij zeker op voor het bekijken van Mondriaans bomen. Zijn bomen blijven in de geest gegrift staan en wanneer men om zich heen kijkt, blijkt de wereld plots vol met Mondriaanbomen te staan! De voorbeelden die ik hieronder aanhaal,

het Gemeentemuseum in Den Haag, waar bovendien vanaf 17 december 1994 een grote overzichtsexpositie van de schilder zal worden gehouden. Men kan dan zelf de proef op de som nemen en ervaren dat Mondriaans geschilderde bomen net zo tot de verbeelding kunnen spreken als werkelijke bomen.

afb. 1 (boven)
Boslandschap
geschilderd in 1898/1900

afb. 2
Bomen aan het Gein bij
opkomende maan, uit
1907/1908

Beide werken van Piet
Mondriaan zijn in de
collectie van het Haags
Gemeentemuseum

Polderlandschappen met hun wilgen

Piet Mondriaan heeft een merkwaardige ontwikkeling doorgemaakt in zijn verhouding tot bomen. zijn jonge jaren en in zijn vroege werk, uit de jaren '80

liefd onderwerp in zijn tekeningen en schilderijen. In de omgeving van Amsterdam, waar hij een groot aantal jaren heeft gewoond, legt hij vaak de polderlandschappen met hun wilgen op het linnen vast. Blijkbaar is hij gefascineerd door de dikwijls bizarre en ongewone vormen van deze bomen. Hij schildert in deze periode in de stijl van de impressionisten, penseelstreken probeerden de indruk van het landschap weer te geven.

in de plaats van zijn jeugd, maakte, spreekt zijn liefde voor bomen en het landschap.

Mondriaan heeft een gedichtje toegevoegd aan dit Winterswijkse dorpsgezicht waarop de kronkelende takken van de bomen een zwierig lijnenspel

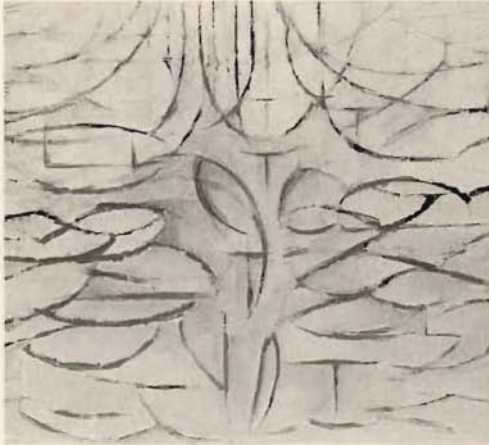
*"En de takjes van de jonge boompjes
jubelden op
tot ze samenkwamen met die reeds in rust
van de grijze lucht
nêêr hingen van de groote boomen
en daaronder de zwiigende groene vlakte
en de kerk rees hoog boven het dorp uit".*

Een van de meest opvallende schilderij bomen is wel zijn (afb. 1). Op dit werk zijn enkel de kale stammen van

beuken afgebeeld in een verder leeg en stil bos. Door de stijve compositie, de ijle lucht achter de bomen en de vreemde driehoekige punt waarin de oranje bladergrond opgaat aan de horizon is een bevreemdend boslandschap ontstaan.

De 20^e eeuw brengt veranderingen teweeg

Bij de intrede van de 20^e eeuw ondergaat het werk van Mondriaan een opvallende verandering: de landschappen die hij nu schildert baden in het schemerlicht. Deze zogenaamde "avondland-

Piet Mondriaan
afb. 3 (boven)
Bloeiende appelboom,
gemaakt in 1912

afb. 4
Compositie nr. 3 (boom),
geschilderd in 1913.

Beide olieverfschilderijen
zijn in bezit van het Haags
Gemeentemuseum

schappen", bijna altijd bomen aan het water, ademen een melancholische en verstilde sfeer. Een mooi voorbeeld hiervan is "Bomen aan het Gein bij opkomende maan" uit 1907/1908 (zie afb. 2). Tegen een oranjegekleurde lucht staan roerloos vijf bomen aan de rivier de Gein. Mondriaan heeft niet geprobeerd de bomen zo natuurgetrouw mogelijk weer te geven, maar heeft een indrukwekkend beeld

willen oproepen van een maanverlicht bomentafeel. Door het vreemde licht hebben de bomen geen diepte meer, maar blijven alleen hun donkere contouren herkenbaar. Dit heeft Mondriaan bewust zo gedaan, een reële uitbeelding van de natuur niet het geheim ervan kan onthullen. Een boom is een levend wezen, een mysterieus wezen; de kunstenaar Mondriaan wil proberen dit mysterie, dat in de na-

tuur en in de boom schuilt, zichtbaar te maken in zijn schilderijen. Het is hierom dat zijn bomen steeds verder komen te staan van de boom zoals wij die in de natuur zien. Mondriaan is hier zeer rigoros in. Het "Bos bij Oele" uit 1908 laat een volgende stap zien in zijn ontwikkeling en in zijn relatie tot bomen. Mondriaan heeft vaak zijn toevlucht gezocht in Oele, aangetrokken door de bosrijke omgeving en de oude bomen. De bomen op dit schilderij zijn omgetoverd tot sierlijke lijnen in felle kleuren, waardoor een Van Gogh-achtige impressie ont-

staat. De ondergaande zon verleent de stammen en kruinen hun uiteenlopende tinten. Het bos lijkt door de vibrerende kleuren te leven en te bewegen. Wanneer men dit werk een tijdlang heeft aanschouwd, de als voorheen!

Voelbaar maken van de geheime structuur

Uit hetzelfde jaar stamt "De rode boom". Mondriaan had een voorkeur voor ontbladerde bomen, omdat daar de structuur van de takken zo mooi uitkomt. Toch is dit geen levenloze boom; integendeel! Door de felle kleuren en de dramatische grilligheid van de takken, zo eigen aan vruchtbomen, lijkt het of de boom voor je ogen groeit. De boom straalt zoveel levenskracht en beweging uit dat men geneigd is om hem als symbool te zien voor het menselijk leven. Zowel de mens als de boom zijn afhankelijk van de natuurwetten en de levenskrachten die groei en verval veroorzaken.

Hiermee heeft Mondriaan een tipje van de sluier opgelicht van het levensmysterie. Het gaat hem niet meer om de uitbeelding van een natuurlijke boom, maar om het voelbaar maken van de geheime structuur die in de natuur "ingebouwd" is. Een boom groeit hemelwaarts en strekt zijn takken uit naar boven,

Mondriaan de essentiële gegevens voor het verbeelden van de boom. Hoe minder dit beeld lijkt op de natuurlijke boom, van overkomt op de beschouwer. Vandaar dat de "Bloeiende appelboom" uit 1912 (zie afb. 3) alleen nog maar bestaat uit horizontale en verticale lijnen en boogjes. In het midden is nog de stam zichtbaar (met moeite) en naar alle kanten spreiden zich de takken uit. Een dergelijke boom zal in zijn achtentwintig aantreffen. Of misschien toch wel? Het belangrijkste van de boom is voelbaar gemaakt: hij leeft en straalt vitaliteit uit. Zouden we zonder de titel te weten ook een boom herkend hebben in dit schilderij?

Deze vraag zou waarschijnlijk negatief beantwoord worden voor een van Mondriaans laatste boomschilderijen: "Compositie nr. 3, boom" uit 1913 (zie afb. 4). Hier is Mondriaan geheel verwijderd van enig bekend boslandschap. Het beeld is gevuld met horizontale en verticale lijntjes die herinneringen oproepen aan een kruin. In het midden duidt "iets" nog op een stam. Mondriaan is hier aan het eindpunt beland van zijn ontwikkeling als boomschilder.

merkwaardig noemde. Zijn visie op bomen is bepaald door het steeds verder afstand nemen van de natuurlijke verbeelding. Het ene is niet beter dan het ander, maar wel

Afkeer voor bomen

Na 1913 zal Mondriaan geen enkele boom meer schilderen. Hij is er zelfs huiverig en afkerig van geworden, omdat de natuur hem afleidt van zijn grote doel: de abstracte composities. Het is meerdere malen voorgekomen dat hij, gezeten aan een raam met uitzicht op bomen, plaats wilde verwisselen, omdat hij de aanblik ervan niet kon verdragen! Soms kan een liefde zo groot zijn dat de confrontatie ermee pijn doet en haar doet omslaan in afkeer. Een confrontatie met Mondriaans bomen lijkt mij echter eerder het omgekeerde te bewerkstelligen.

Literatuur:

M. Seuphor,
Piet Mondrian, Life and
Work,
Amsterdam 1956.

Tentoonstellings-
catalogus:
From figuration to
abstraction,
Haags
Gemeentemuseum 1988

In Velp en omgeving is hij een bekende, vanwege zijn honderden artikelen die hij in de loop der jaren voor het Velps Weekblad natuur in algemeen. Van de Bomenstichting ontving hij daarvoor in 1987 de persprijs. Daarnaast is hij al jaren actief als lid van de redactie van Bomennieuws. In stamgasten beschrijft Joop Comijs een 'droom'.

Velen van ons zullen ongetwijfeld in huis bepaalde voorwerpen hebben die voor ons een zekere waarde hebben, omdat wij ze van onze voorouders erfd. Reden genoeg om ze met bijzondere zorg te omringen. Mede in het besef, dat er een ogenblik zal komen in ons leven, waarop wij ze aan onze kinderen of andere nabestaanden zullen nalaten. Tijdelijk zijn zij aan onze zorgen toevertrouwd.

Hetzelfde zou men ook kunnen zeggen van de natuur om ons heen. Die wij immers ook tijdelijk mogen bezitten en beheren, door te geven aan volgende generaties. Waardevolle erfstukken kunnen soms ouder zijn dan wijzelf. Met de natuur - en ik denk dan in het bijzonder aan bomen - is dat ook vaak het geval. In die situatie dragen wij extra verantwoordelijkheid. Want wij mogen het vertrouwen, generaties in ons stellen, niet beschamen.

Onlangs droomde ik, dat ik in een bos liep met veel grote bomen. Op een zeker ogenblik stond ik temidden van een vijftal van deze woudreuzen. Ik voelde mij heel klein. Het was stil om mij heen en het leek wel of al die bomen mij aankeken. Plotseling hoorde ik een stem, bomen aan het schrijven; maar besef je eigenlijk wel goed, ik schrok wel even. Hoorde ik het wel goed: spraken die bomen tot mij? Dat had ik nog nooit eerder

meegemaakt. Of wellicht had ik in het verleden nooit echt goed geluisterd? De bomen-stem ging verder: "jullie mensen voelen je verantwoordelijk voor ons bomen. Maar besef je eigenlijk wel goed, wat dat betekent? En denk je echt dat je dat kunt? Je kunt namelijk niet eens zorgen voor je medemensen! Denk eens aan wat er op het ogenblik gebeurt in landen als voormalig Joegoslavië, maar een paar te noemen. Het aantal oorlogen, dat jullie hebt gevoerd in de 250 jaar, dat wij hier staan,

En de bomen-stem vervolgde: "begin eerst eens met het leefbaar maken van jullie wereld voor mensen, opdat je haar met een gerust hart aan

volgende generaties kunt doorgeven. En praat dan pas over jullie verantwoordelijkheid voor ons bomen!"

Toen ik wakker werd, zat ik er echt mee. Maar één ding was mij tocht duidelijk geworden: het doorgeven aan volgende generaties van een leefbare wereldsituatie zal alleen zinvol zijn, wanneer zowel aan mensen als aan de natuur (en dus ook bomen) is gedacht. Het lot van die natuur in

mensenhanden leggen kan alleen, wanneer die mensenhanden geen sporen van menselijk bloed vertonen. En dat was het, wat die bomen in mijn droom beoielden!

... "begin eerst eens met het leefbaar maken van jullie wereld voor mensen, opdat je haar met een gerust hart aan volgende generaties kunt doorgeven. En praat dan pas over jullie verantwoordelijkheid voor ons bomen!"

Joop Comijs

Bomen in de stad

verhogen de kwaliteit van het milieu en dragen bij tot gunstige leefomstandigheden

Bomen hebben een gunstige uitwerking op de dampkring, verhogen de luchtvochtigheid, verminderen de reflectie van het licht, verlagen de temperatuur van de omgeving, houden stof vast en ... produceren zuurstof.

Lucht en water doorlatend

Stadsbomen hebben onze hulp nodig: systeem boomroosters en boomkorven kunnen daarbij hulpmiddelen zijn. Een uitgebreide kleuren-brochure over optimale levenskansen voor bomen in de stad ligt voor u klaar. Vraag hem aan!

Lees alles over uw **SIER- en MOESTUIN** in

DE AMATEURTUINDER

en

ontvang korting op onze teeltinformatie 'Groentjes', tuinvideotheek, AVVN-winkelartikelen, bemestingsadviezen (f 25,-) en maak gratis gebruik van de Groenlijn.

Voor f 18,50 heeft u al een proefabonnement voor 1 jaar.

Een uitgave van het AVVN
Organisatie voor
Tuinierend Nederland

Schrijf naar: Kemphaanweg 1
1358 AA Almere
of bel: 036-5318536

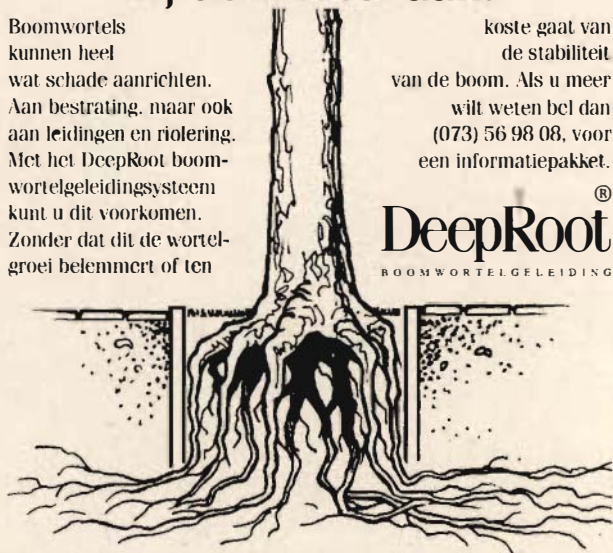

DeepRoot pakt dit probleem bij de wortel aan.

Boomwortels kunnen heel wat schade aanrichten. Aan bestrating, maar ook aan leidingen en riolering. Met het DeepRoot boomwortelgeleidingsysteem kunt u dit voorkomen. Zonder dat dit de wortelgroei belemmert of ten

koste gaat van de stabiliteit van de boom. Als u meer wilt weten bel dan (073) 56 98 08, voor een informatiepakket.

DeepRoot
BOOMWORTELGELEIDING

BEL OF FAX VOOR GRATIS INFORMATIEPAKKET

DeepRoot Europe B.V. Postbus 2219, 5260 CE Vught.
Telefoon (073) 56 98 08 Fax (073) 56 07 97

nummer één in duurzaam kastanjehout!

uitsluitend ontschorst paalhout van gecontroleerde kwaliteit

VAN VLIET-LEERSUM

TELEFOON: (03434) 5 44 00 FAX: (03434) 5 20 04 MAARSBERGSEWEG 53, 3956 KV LEERSUM

Kastanje Rasterpalen, Kastanje Antimaaischadepaaltjes, Kastanje Boompalen, Origineel Engels Kastanje Hekwerk, Kastanje Antiparkeerpaal

BEL OF FAX VOOR EEN BEZOEK VAN ONZE VERTEGENWOORDIGER MET PROEFMODELLEN

Van Dam Hoogwerkerverhuur.

Tel. 06 - 52925113 of 05758 - 1588.

De Halmen 10, 7383 BG Voorst.

K.v.K. Zutphen 37318.

Rijdende machines worden verhuurd met bedieningsman.

Bedieningsman gediplomeerd/ervaren boomverzorger.

Bomendienst

heidemij

Postbus 177, 7300 AD Apeldoorn

Realisatie

055-334411

**INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN
ONDERZOEK EN ADVIES
BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING
GROEIPLAATSVERBETERING**

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

De computer beschermt de boom.

Technologie in dienst van de boom
een wereldwijde sponsoringstrategie van Bull.
De Stichting Arbor, opgericht door Bull,
zet zich in voor de bescherming van bomen en
bossen over de hele wereld.

**Worldwide
Information
Systems**

Bull Nederland N.V.
Hoogoorddreef 66-68
1101 BE Amsterdam Zuidoost
020 - 565 2111

Bladverkleuring in de herfst; een fascinerend schouwspel

Frank Moens

Voordat de bladeren vallen en de bomen en struiken zich in winterrust begeven, nemen ze in de herfst met een vaak adembenemende kleurenserenade afscheid van de zomer. De bladverkleuring is een ingewikkeld proces. In dit artikel leggen we uit wat voor processen zich in het blad afspelen voor het uiteindelijk naar beneden dwarrelt.

Hoe ontstaat de verkleuring?

Vanaf het voorjaar heeft elk blad gewerkt aan het omzetten van mineralen en water uit de bodem en koolzuur uit de lucht in glucose (voedsel) en zuurstof, heet fotosynthese en het proces speelt zich af in het bladgroen of chlorofyl. Naast het chlorofyl bevat het blad nog allerlei andere kleurstoffen, die in meer of mindere mate voorkomen. Gele stoffen zoals caroteen (worteltjes) en xanthofyl (rijpend graan) en rood zoals anthocyaan (rode beuk) bepalen afhankelijk van hun aanwezigheid de kleur van de bladeren.

In het najaar verandert er het een en ander. De dagen worden korter en dat heeft z'n invloed op de bladeren. Minder zonlicht betekent minder voedsel. De temperatuur gaat geleidelijk omlaag waardoor de productie van bladgroen afneemt.

Door het teruglopen van de voedselproductie en het verdwijnen van het chlorofyl wordt het startsein gegeven voor het aanmaken van een kurkachtige stof die geleidelijk aan het bladsteeltje afsluit van de tak. Het gevolg daarvan is dat de laatst gevormde suiker niet meer uit het blad wegkan.

Deze suiker is van belang voor de verdere verkleuring van het blad. Door chemische verbindingen ontstaan de andere, al eerder genoemde kleurstoffen in grote hoeveelheden. Afhankelijk van de soort worden een of meer kleurstoffen aangemaakt en kleuren de bladeren fel geel (beuk en esdoorn),

boom), of een schakering van geel tot rood (Amerikaanse eik). Elke boom of struik neemt zo afscheid van het groeiseizoen.

Het weer is bepalend voor de kleur

De weersomstandigheden spelen een belangrijke rol bij het ingewikkelde verkleuringsproces. De ideale situatie is dat de bladeren langzaam afsterven. Om dit te bewerkstelligen, moet het eind van de zomer droog zijn. De kurkachtige afsluiting tussen bladsteel en tak wordt gevormd terwijl er verhoudingsgewijs nog veel suiker in het blad zit. Vervolgens moet er in de vroege herfst regen vallen om te voorkomen dat de bladeren te snel verdrogen. Juist de afwisseling van zon en regen stimuleert de vorming van de kleurstoffen. Als vervolgens de najaarsstormen nog even uitblijven en de eerste vorstperiode nog even op zich laat wachten kunnen we enkele weken genieten van een fraaie herfst. Uiteindelijk moeten we er toch aan geloven en zullen de takken kaalwaaien. We zien dan weer velen van ons genoeglijk door de dikke bladerdeken schuifelen, het geritsel onder onze voeten.

De Nationale Bomenbank

Het begon met een paar cyclamen op de vensterbank

Roelie de Weerd

'Men moet geen oude bomen verplanten' is een gezegde. De techniek heeft deze spreuk achterhaald. We lezen tegenwoordig steeds vaker dat een volwassen boom, die om welke reden dan ook in de weg staat, wordt verplant. Zo'n bericht is meestal geïllustreerd met een indrukwekkende foto van een boom, die met ingepakte wortels aan een hijskraan door de lucht zweeft. Meestal blijkt dan uit het krantebericht dat de Nationale Bomenbank uit Sliedrecht de klus heeft geklaard. "Wat is de Nationale Bomenbank?" vroeg ik aan de directeur, Piet de Winter.

Piet de Winter

Voordat Piet de Winter die vraag beantwoordde ging hij terug in de geschiedenis. Naar Henk Mostert in het crisisjaar 1936. Daar liggen de wortels van de Nationale Bomenbank. Mostert was vóór de oorlog bloembinder bij een bloemenmagazijn in Sliedrecht. Maar de tijden waren slecht. Men had geen geld meer voor bloemen. De pas getrouwde Henk Mostert werd ontslagen. Mostert bleef de pakken neer zitten en begon voor zichzelf. Hij schoof de gordijnen in zijn voorkamer opzij en zette een paar cyclamen op de vensterbank. Op de deur spijkerde hij een bordje met de tekst 'Bloemenmagazijn Henk Mostert'. Tegen de

verdrukking in ging zijn zaak goed lopen. Hij stond in de omgeving bekend om de schitterende bruidsboeketten die hij maakte, hoewel hij heel slecht kon zien. Hij had het vak letterlijk in zijn vingers zitten. Al snel groeide de zaak hem boven het hoofd. Mostert trok een hulpje aan als bloembinder. Dat was de negentienjarige Maarten de Winter uit Pernis. De afstand van Pernis naar Sliedrecht was in die dagen te ver om op en neer te reizen. Dus werd Maarten de Winter door Mostert en zijn vrouw al

Hoveniersbedrijf Mostert en de Winter

Naast de bloemenwinkel onderhield Mostert ook enkele goed lopend hoveniersbedrijf. Dat was hoofdzakelijk het werk van Maarten de Winter geweest. Daarom besloten beiden in 1955 de onderlinge gezagsverhouding te laten varen en samen als 'M start van het hoveniersbedrijf Mostert en de Winter. De na-oorlogse jaren waren een gunstige periode voor het bedrijf. Er werd enorm veel gebouwd. De wijken Pendrecht, Zuidwijk, Lombardijen en Prins Alexanderpolder rond Rotterdam schoten als paddestoelen uit de grond. Piet de Winter was 17 jaar toen hij in 1957 bij zijn broer Maarten in het bedrijf kwam. Henk Mostert had zich om gezondheidsredenen al teruggetrokken. De bloemenwinkel was inmiddels verkocht aan de bedrijfsleider. De gebroeders de Winter bleven wel de naam 'M

"Dat was deels gevoelsmatig. Mostert had geen kinderen. Daarom was het voor hem wel mooi dat zijn naam erin bleef", aldus Piet de Winter. "Maar ook vanwege de naambekendheid. Mostert is inmiddels twintig jaar dood. Maar zo'n naam verander je natuurlijk niet meer. Een naam is geld waard als die bekend is."

"Wanneer zijn jullie met de bomenbank begonnen?"

"Dat idee is gekomen door een kl... Dat was begin jaren zeventig. In Dordrecht werd de wijk Sterrenburg ontwikkeld. Er stonden zo'n schitterende platanen van 50 jaar oud. Die moesten verdwijnen. De heer Hogerweij, destijds chef plantsoenen in Dordrecht, verplant konden worden. Het was voor ons een experiment, want niemand deed dat toen nog. In Rotterdam was wel een soort ijzeren schaal ontwikkeld, die ze om de bast van de boom deden. Daar zaten weer een soort beitels aan waar de kabels omheen werden gedaan. Zo trok je de hele zaak los. Wij hebben het toen ook zo aangepakt. Dat ging prima. Omdat in deze streek een vrij hoge grondwaterstand is,

los. Men denkt altijd dat bomen diep wortelen, maar dat is niet zo. Met een meter ben je er al gauw. Die eerste 50 bomen staan nog steeds aan de Saturnuslaan in Dordrecht. Hogerweij vroeg ons toen of we nog meer grote bomen konden vinden om die wijk een beetje een eigen gezicht te geven. Want met kleine boompjes bleef het zo'n steenmassa. Dat bracht ons op het idee om alle bomen in Nederland die weg moesten vanwege bouwactiviteiten, weg- of kanaalverbredingen of andere redenen, centraal te registreren. Een soort 'bank' houden dus. Die bomen kon je weer aanbieden aan degenen die daar belangstelling voor hadden."

"Hoe hebben jullie dat toen aangepakt?"

"We hebben een mailing gemaakt en alle gemeentes en belanghebbenden aangeschreven. Daarin hebben we ons idee uiteengezet en er meteen een inventarisatielijst bijgestuurd voor bomen die weg moesten. Dat kon direct zijn of over een paar jaar. Want die plannen zijn natuurlijk al van te voren bekend. Dat ging lopen. De eerste grote aanbieding kwam van Rijkswaterstaat. Het Amsterdam-Rijnkanaal moest destijds een paar meter worden verbreed. Daar stonden 1000 essen van 15 en 20 jaar oud in maten van rond 60 cm. Die moesten allemaal omgezaagd worden. Aanvankelijk had men al een bomenrooier in de arm genomen, maar dat werd toen teruggedraaid. Van die 1000 essen hebben wij er 950 verplant."

De Nationale Bomenbank

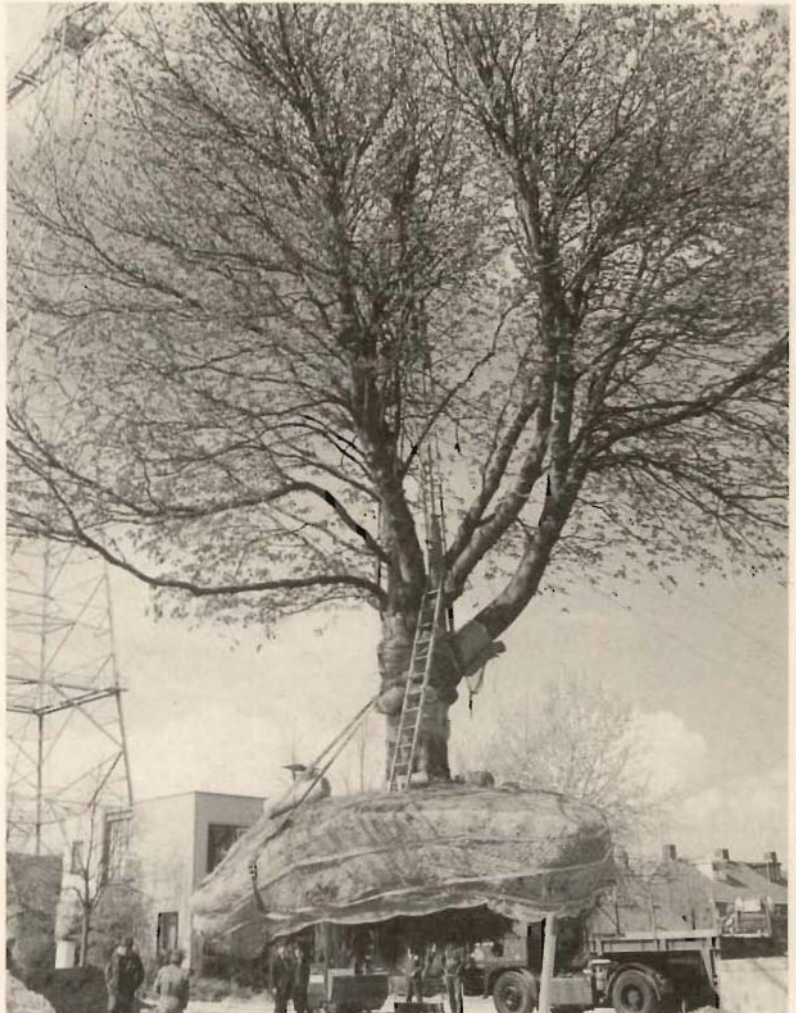
"Dat was het begin van de Nationale Bomenbank. Dat 'Nationale' hebben we er meteen voorgezet. Want met het systeem van bank houden waren wij de enige in Nederland. Er waren ook andere bedrijven die grotere bomen aanboden en verplantten. Maar het typische 'bank houden' doen wij alleen. Aanvankelijk was het onze bedoeling om alleen een administratief instituut te zijn. Een registratiesysteem bijhouden. Als er werk uit kwam dan kon Mostert en de Winter dat uitvoeren. Voor ingeschreven bomen moest honderd gulden worden betaald voor administratiekosten. Daarmee kon de Nationale Bomenbank worden gefinancierd. Zo hebben wij dat ook twee jaar lang gedaan."

Expertise

"Al snel bleek dat er veel kennis en expertise voor nodig was om grotere bomen te verplanten. Eigenlijk is het systeem nog hetzelfde als in het begin. Alleen de materialen zijn duidelijk verbeterd. Ook de manier waarop je een boom losgraaft en de kluit inpakt is verbeterd. Die eerste bomen hingen in een strop en werden met staalkabels opgetild. Maar dan nek je de boom haast. Wij gebruiken nu nylonbanden. Dat is heel zacht materiaal. We hebben ook een systeem ontwikkeld waarbij je een goede drukverdeling krijgt. De boom hangt in een aantal stroppen. Boven in de kraan zit een zogenaamde evenaar met een controle, zodat hij op alle punten tegelijk dezelfde trekkracht uitoefent. Op die manier trek je van de stam af en krijg je een heel andere drukverdeling. Daardoor wordt de bast niet in elkaar geperst. Want als de bast gaat schuiven (vooral in het voorjaar), dan vliegt hij eraf. Dan kun je het wel vergeten met je boom."

"Bomen verplanten is heel specialistisch werk. Daarom vonden wij dat de medewerkers en het

materieel binnen de Nationale Bomenbank moesten komen. We hebben er toen een aparte vennootschap van gemaakt. Een dochteronderneming van Mostert en de Winter. De werknemers binnen het bedrijf van Mostert en de Winter die ervaring hadden opgedaan en er handig in waren, hebben wij toen zelf verder opgeleid. Zij zijn mee-

gegaan naar de Nationale Bomenbank BV. Daar ben ik toen directeur van geworden. We zijn begonnen met vier man. Inmiddels werken er zo'n 20 tot 25 mensen bij de Nationale Bomenbank."

Kwekerij voor zware bomen

"Intussen bleek dat men boombewuster werd. We kregen al snel meer vraag naar grotere bomen en een breder assortiment, terwijl het aanbod vaak vrij eenzijdig bleef. Zo had je ineens 1000 essen of 100 linden. Die moest je wel ergens kwijt. In Bleskensgraaf hadden wij 9 hectare grond liggen. Daar hebben wij de bomen opgezet waar we niet direct plaats voor hadden. We hebben er ook zelf een assortiment bomen geplant, om die alvast op te kweken tot zware bomen. Ze staan daar in de volle grond met een stamomvang van 20 cm tot een meter. Ze worden regelmatig los gestoken zodat ze een mooie kluit krijgen. Als een boom goed is voorbereid en regelmatig wordt losgestoken, heeft hij nauwelijks een groeirem met het verplanten. Daarom geven wij op die bomen ook drie jaar garantie."

Boomverzorging

"We zijn ons bovendien gaan toeleggen op boomverzorging, want de medewerkers moesten 's zomers wel wat te doen hebben. Overigens deden

wij ook de nazorg van de bomen die we hadden verplant. Je had mensen nodig om ze 's zomers water te geven en te spuiten met antiverdampingsmiddelen. En dan kom je van het een in het ander. Zo gingen we ons ook met bodemverbetering bezig houden. We ontwikkelden machines en apparatuur om de grond los te ploffen."

"Wat is ploffen?"

"Dat heb ik ergens in Duitsland opgepikt. Daar waren ze aan het experimenteren met een soort grote luchtketel waar korreltjes in werden gedaan. Met die luchtketel maakten ze grote ploffen. Ze dachten dat die korreltjes dan meters diep de grond in zouden schieten. Maar zo werkte dat niet. Hoewel het idee niet zo gek was. Met de technische dienst van Mostert en de Winter zijn we gaan experimenteren. We hebben

toen zelf een apparaat ontwikkeld. Wij slaan nu eerst pennen met gaatjes in de grond tot de gewenste diepte. Daar zetten we een compressieketel op die plotseling een hoeveelheid lucht onder hoge druk de holtes inperst. Je krijgt dan een soort explosie. De verdichte grond wordt losgeschud. Door dezelfde koker kunnen meteen vloeibare meststoffen en groeiverbeteraars in de bodem worden geïnjecteerd. Het effect van dat los

ploffen is dat er weer zuurstof in de grond kan komen. Het bacterieleven komt weer op gang en er ontstaat uitwisseling van de bodemgassen. De wortels kunnen weer alle kanten opgroeien. Daarmee is ook het probleem van de kleine 'potten' opgelost."

Potten

"In de zestiger jaren zijn er in het stedelijke gebied veel bomen geplant in trottoirs en op parkeerplaatsen. In het gunstigste geval kwam er een plantgat van 80 bij 80 cm. Daar werd dan een boom ingepropt. Hij stond dan in een 'potje' met verdicht zand er omheen. Op den duur wil zo'n boom niet meer groeien. In het begin van de jaren zeventig gingen we bij die bomen voedings sleuven graven. Daarvoor moesten de tegels eruit. Vervolgens moest de grond eruit worden gehaald en moest er weer nieuwe grond in. Er kwam een ventilatiekoker in en tenslotte moesten de tegels er weer in. Dat was een kostbare geschiedenis. Meestal moest er later weer worden herstraat omdat de grond ging verzakken. Toen kwam bestek '81. De naam zegt het al: dat werd bezuinigen. Er was geen geld meer om die bomen een handje te helpen. Ik begon toen te prakkeuzeren over een apparaat dat de grond er machinaal uit kon krijgen, zonder de wortels, de kabels en de leidingen te beschadigen. Een goedkopere oplossing dan het handwerk."

Een zuiger

"Op een dag kwam ik van de tandarts in Papendrecht, weet ik nog. Ik moest wachten op een kolkenzuiger, die straatkolken stond leeg te zuigen. Ik zat dat in de auto aan te kijken en zo ineens kreeg ik een idee. Ik ben op die jongens af gestapt om te vragen hoe dat werkte. Het was een vacuümzuiger. Met een aparte cel water in die tank werden de kolken schoon gespoten en werd gelijk de bagger er uitgezogen. Ik vroeg hen of ze dat eens naast de kolk wilden proberen, dus gewoon op de grond. Met een beetje moeite ging dat. Dat ding was daar natuurlijk niet voor gemaakt. Maar ik wist genoeg."

"Met de chef monteur van de werkplaats hebben we er samen over nagedacht. Bij een ingenieursbureau die kolkenzuigers ontwikkelde hebben wij ons probleem voorgelegd en vervolgens een kolkenzuiger gekocht. Wij hebben er een grote pomp op gebouwd met een hele grote vacuümkracht. Nu zuigen we met weinig water een mooie verticale koker in de grond tot aan het grondwater. De bagger komt gelijk in de tank terecht. We vullen de koker daarna met een goed grondmengsel. Die gaten maken wij rond de druiplijn van de bomen, als daar ruimte voor is. Je krijgt dan een stevige verankering, want de wortels duiken de voedingskoker in en binnen het jaar zitten ze bij het grondwater. Zo voorkom je dat de boom in de winter staat te verzuipen en in de zomer staat te verdrogen. Dat is een slimme en goedkope oplossing, want je hoeft er maar één tegel uit te halen. Je zuigt een gat van 20 cm doorsnee en 150 cm diep. Je vult het af en legt de tegel er weer op. En je hebt geen last van nazakkingen.

Later hebben wij er die ploffer bij ontwikkeld om de verdichte grond los te ploffen, zodat de wortels via de koker ook verder de grond in kunnen trekken."

Praktijkervaring

"In die 22 jaar hebben we ook steeds meer over bomen geleerd. Dat leer je door ervaring. Een Europese linde laat zich makkelijk verplanten. Maar de *Tilia tomentosa* (de zilverlinde) gaat heel moeilijk. Hetzelfde heb je met de eik. De Hollandse eik gaat moeilijk, terwijl de *Quercus palustris* (de moerseeik) heel makkelijk is te verplanten. Er is nogal wat verschil binnen de soort. Dat heeft sterk met de beworteling te maken. Alle bomen leven in symbiose met bepaalde schimmels en bacteriën. De ene boom is daar sterker aan gehecht dan de andere. De beuk heeft dat heel sterk. Dat is ook een lastige boom om te verplanten, net als de berk. Zo hebben wij ook ontdekt dat bepaalde boomsoorten zich veel beter in het voorjaar laten verplanten dan in het najaar. Beuken, berken, haagbeuken en eiken zijn allemaal bomen die je op latere leeftijd het beste kunt verplanten als de knoppen gaan schuiven. Dus als er een groene waas overkomt. De sapstroom komt dan op gang en dan zit de vaart er in. Het blad gaat dan zo aan de wortels 'trekken' dat de bomen vrij snel wortels gaan maken."

"Hoe meer je er mee bezig bent, hoe meer het je bezig houdt. Ik zeg altijd: 'Als er een meter kennis is over hoe het functioneert in de natuur, dan zitten wij nu misschien nog maar op tien centimeter'. Je ontdekt steeds weer nieuwe dingen. Dat is het mooie van ons vak. Je kunt nooit zeggen: ik weet het. Je kunt hooguit zeggen: ik heb aardig wat ervaring opgedaan."

Gebruik van ongeschild Tamme kastanjarahout ongewenst

Frank Moens

In het vorig Bomen-
nieuws stond een arti-
kel waarin het gebruik
van onbehandeld hout
van de Tamme kastanje
Castanea sativa werd
gepropageerd voor pa-
len en afrasteringen.
Tamme kastanjarahout is
duurzaam en verdient ook door het
natuurlijk effect al bij vele landschaps-
beheerders de voorkeur boven ander
hout, maar met het gebruik moet
omzichtig worden omgesprongen. De
schimmel *Cryphonectria parasitica*
die kastanje-kanker veroorzaakt ligt op
de loer. In grote delen van Europa en de
Verenigde Staten zijn al veel bomen
aan deze ziekte te gronde gegaan.

Nederland is tot op heden gevrijwaard gebleven
van deze parasitaire schimmel. Maar in de landen
ten zuiden en ten oosten van ons is de aantasting
al zeer algemeen. Tot in Spanje en in landen rond
de Zwarte Zee en ook in China, India, Noord- en
Zuid-Korea en Taiwan zijn Tamme kastanjes aan-
getast en doodgegaan door de zeer agressieve
schimmel. In het oostelijk deel van de Verenigde
Staten is de commerciële houtteelt hierdoor zelfs
al onmogelijk geworden.

Ziektebeeld

De kleverige schimmelsporen worden verspreid
door wind, regen, insecten en vogels. Op de jonge
scheuten ontstaan opvallende lichtbruine plekken;
de bast sterft af en zinkt in. In oudere takken ont-
staan scheuren en na verloop van tijd
kankerplekken door de vorming van nieuw
bastweefsel. De kankerplekken blijven klein, om-
dat de gehele tak al snel na de infectie afsterft.
Onder de bast ontstaat een bleekgeel schimmel-
weefsel in de vorm van waaiers. Boven de
infectieplaats worden de bladeren bruin en verwel-
ken, maar vallen niet af.

Alle *Castanea*-soorten kunnen worden aangetast.
De in ons land algemeen, zelfs in bosverband,
voorkomende soort *Castanea sativa* is zelfs bijzon-
der gevoelig. Sommige soorten van eik, esdoorn,

en *Castanopsis* zijn gevoelig, evenals de fluweel-
boom (*Rhus typhina*) en Hickory-noot (*Carya*
ovata).

Wat kunnen we ertegen doen?

Aangezien levende bomen nog niet in ons land
zijn aangetast, kunnen we de maatregelen richten
op het hout. De schimmel en vele andere schadelij-
ke organismen leven direkt onder de schors.
Geschild hout kan de schimmel niet overbrengen.
Het gebruik van geschild Tamme-kastanjarahout is
dus de belangrijkste voorwaarde.
Door zorgvuldig met de import van Tamme kastan-
jes en het ongeschilde hout om te gaan kan
verdere verspreiding van de ziekte worden tegen-
gegaan. De Europese Unie (EU) heeft
quarantaine-maatregelen voorgeschreven. Het
hout van buiten de EU moet voorzien zijn van een
zogenoemd fytosanitair certificaat. Niet ontschorst
hout van binnen de Unie moet zijn voorzien van
een 'plantenpaspoort'. Dit paspoort geeft aan dat
het hout afkomstig is uit een kastanje-kankervrij
gebied.

Importeur van het eerste uur

Cees van Vliet uit Leersum heeft enkele ja-
ren geleden het gebruik van Tamme-kastan-
jarahout voor palen en heiningen in ons land
geïntroduceerd. De houtopslag van
zijn bedrijf staat onder controle van de
Plantenziektenkundige Dienst. Hij be-
trekt hout uit Engeland, Frankrijk en
Nederland. Engeland levert alleen
hout met een verklaring dat het
schimmelvrij is. Het hout uit
Frankrijk wordt altijd direkt bij
de oogst geschild. De Franse
leveranciers van Van Vliet hebben de ervaring dat
voornamelijk oude Tamme kastanjes gevoelig zijn
voor de ziekte. In de hakhoutopstanden waarvan
wordt geoogst voor palen e.d. wordt de schimmel-
infectie niet aangetroffen.

De symptomen van de
Tamme kastanje-kanker.
foto:
Plantenziektenkundige
dienst

tekening Tamme kastanje:
Humphrey Bennett

De mammoetboom

Tom Klinkspoor

foto 1
Verwijzing naar monumentale mammoetbomen als restanten van proefnemingen uitgevoerd in het midden van de vorige eeuw.

foto 2
Sequoiadendron giganteum als parkboom.

De invoer sedert het begin van de vorige eeuw van Noordamerikaanse naaldhoutsoorten heeft op vele plaatsen een duidelijk stempel gedrukt op het aanzien van het Nederlandse bos. Behalve de douglas spelen daarin in meerdere of mindere mate ook soorten als Vancouver den, sitkaspar en Westamerikaanse hemlock een rol. De bekende mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*) is in natuurlijke staat teruggedrongen op de westhellingen van de Sierra Nevada. Hij is geïmporteerd in Europese landen, waaronder Nederland. Daar heeft hij zich vooral na 1853 als vrijstaand exemplaar in bomentuinen en op buitenplaatsen en landgoederen ontwikkeld tot een sierboom met opvallende lengte- en stamafmetingen. (foto 2). Minder bekend is dat men in de vorige eeuw ook uit houtteeltkundige overwegingen hoge verwachtingen van deze naaldhoutsoort heeft gehad. Voorbeelden daarvan zijn hier en daar te zien in doorgaans zuidelijker van ons gelegen bosgebieden. Deel 1 beschrijft de situatie in de verschillende Europese landen. Het tweede en laatste deel, dat in het voorjaarsnummer van 1995 zal verschijnen, gaat in op de houtteelt van de mammoetboom in Nederland.

Duitsland

In het voorjaar van 1865 werden "Wellingtonia"-zaden - de voor die tijd gebruikelijke naam voor de Amerikaanse mammoetboom - in een koude plantenkas van het toenmalige koninklijk bezit "Wilhelma" bij Stuttgart uitgezaaid. Deze kweek leverde vele duizenden zaailingen op, die als vijfjarig plantsoen werden uitgeplant in staatsbossen en particuliere bosbezittingen in de wijde omgeving van Stuttgart en elders in Baden-Württemberg.

Omstreeks 1950 leverde een onderzoek op dat van de eertijds geplante zaailingen - aangenomen wordt 6000-8000 stuks - zowel in bosverband als in groepen, slechts een driehonderdtal mammoetbomen bleek te zijn overgebleven. Intussen waren vele van die bomen wel uitgegroeid tot respectabele afmetingen. Op sommige plaatsen zijn deze monumentale restanten vanaf een parkeerplaats via een aantrekkelijke wandelroute door gemengde bossen van loof- en naaldhout te bereiken. (foto 1)

Het meest indrukwekkend is een bosaanplant met een oppervlakte van ruim één hectare als onderdeel van het exotenbos bij Weinheim, gelegen op sterk geaccidenteerd terrein aan de westrand van het Odenwald. De stichter ervan is Ch.F.G. Freiherr von Berckheim (1817-1899). De eerste beplantingen hier, voornamelijk bestaande uit economisch belangrijke naaldhoutsoorten, inheems in Noord-Amerika, werden uitgevoerd in de periode 1872 - 1883 op eerder verworven voormalige tuinbouw en weidegronden. Evenals elders trad ook hier in de beplantingen met de mammoetboom veel uitval op, mede als gevolg van onbekendheid met de kweekmethoden, biologische eigenschap-

in bosverband - 1

pen en groeiplaatsfactoren. Bovendien werd het grote percentage uitgevallen jong plantsoen toegeschreven aan het optreden van schimmelziekten (*Botrytis*) en de invloed van de strenge winter 1879/1880.

Tot omstreeks 1884 werd het uitgevallen plantsoen van de "Wellingtonia's" regelmatig door nieuwe planten vervangen. Het dure plantsoen werd aanvankelijk geleverd als potplant met kluit door de Britse firma Veitch in Exeter en via Gent of Orléans naar Weinheim getransporteerd. Het exotisch bos werd in 1955 staatsbosbezit en daarmee voor de toekomst veilig gesteld (foto 3).

Oostenrijk

Minder spectaculair dan de bosaanplant in het exotisch bos bij Weinheim is een groep mammoetbomen in het Dunkelsteiner Wald, ten zuiden van Krems aan de Donau. Het geheel is een restant van een in 1880 in zandige leemgrond uitgevoerde aanplant met "*Wellingtonia gigantea*", een en ander na een genomen initiatief door de toenmalige beheerder Adalbert Dungel. Een gedenksteen ter plaatse verleent hierover nadere informatie. Blijkens bestaande gegevens zijn de "Adalbert Wellingtoniën" ontstaan uit een zaaisel, waarvan slechts vijftig planten de eerste jaren zijn doorgekomen. Als gevolg van de strenge winter 1928/1929, toen daar temperaturen van -32 graden Celsius werden gemeten, is ongeveer een derde deel van de oorspronkelijke aanplant verloren gegaan.

Frankrijk

Houtteeltkundig gezien is *Sequoiadendron* zeer opvallend in het Domaine National des Barres, bij Nogent-sur-Vernisson. Dat ligt op ongeveer 150 km ten zuiden van de Franse hoofdstad aan de route Montargis-Gien. Met name in de gedeelten waar meerdere naald- en loofhoutsoorten in bosverband zijn aangeplant, maakt de mammoetboom deel uit van beplantingen die omstreeks 1887 zijn aangelegd in groepen van 10-20 are.

De bebossingen en uitgebreide collectie houtige gewassen op de bezitting Des Barres zijn aanvankelijk voortgekomen uit een initiatief van de zaadhandelaar Philippe André de Vilmorin. Hij kocht in 1821 enige tientallen hectaren grond aan, met het doel daarop vooral uitheemse boomsoorten te planten, om na te gaan hoe deze zich in het aldaar heersende klimaat als bosboom zouden ontwikkelen.

België

Bijzonder fraai zijn de *Sequoiadendron*-aanplantingen, zowel jonge als oudere uit de eerste plantperiode na de invoer in West-Europa, in het geografisch arboretum Tervuren, gelegen in het Kapucienenbos. Dit is één van de domeinen die

koning Leopold II (1835-1909) aan de Belgische staat heeft geschonken. Onder leiding van prof. Ch. Bommer, eertijds hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Brussel, werd in 1902 met de aanplantingen begonnen op voormalige landbouwgrond op heuvelachtig terrein. Als doel werd gesteld onderzoek naar de gedragingen, waarde en economische bruikbaarheid van uitheemse

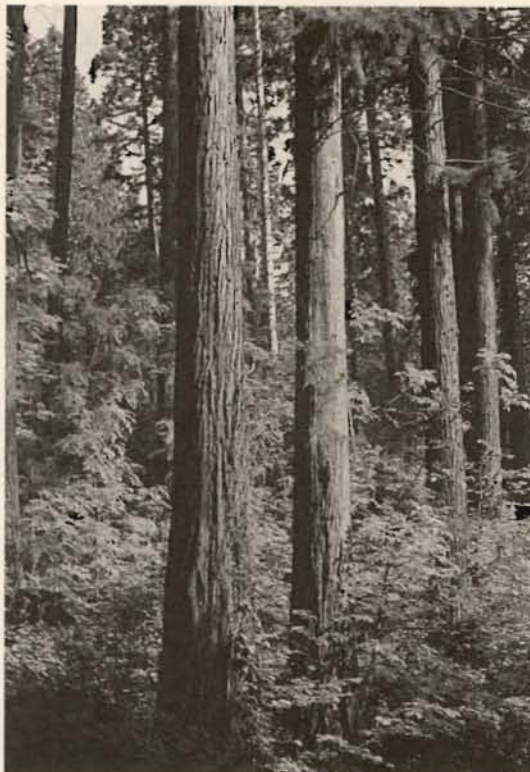

foto 3
Gedeelte van de bosopstand met mammoetbomen in het exotisch bos bij Weinheim.

boomsoorten ten behoeve van de Europese bosbouw. De oudste mammoetbomen aldaar, plantengeografisch ondergebracht in de groep "Sierra Nevada", zijn gepland in de periode 1902-1903 (foto 4).

In het kader van bosaanleg is vooral interessant het proefgebied bij "Belle Etoile" aan de zuidwestzijde van het Zoniënwoud. Hier werd omstreeks 1906, naast meerdere Noordamerikaanse naaldhoutsoorten ook een geringe oppervlakte van ongeveer 0,4 ha is beplant met mammoetbomen, aangeduid met de toen nog gangbare wetenschappelijke naam *Sequoia gigantea*. De aanplant bestaat thans nog uit een veertigtal bomen, die ten opzichte van andere aldaar geplante uitheemse naaldhoutsoorten in groeisnelheid en voorkomen duidelijk de boventoon voeren. De mammoetboom in België trekt ook de aandacht in het bosbouwarboretum de Tahanfagne, gelegen op een hoogte van 450 meter in de Ardennen, ten zuiden van Spa. Deze bomentuin, met een oppervlakte van ongeveer 10 ha, maakt onderdeel uit van de Belgische staatsbossen. De eerste

aanplantingen op leemachtige bodem werden in 1916 en volgende jaren uitgevoerd. De huidige vormgeving met een geografisch karakter dateert van 1932, toen ook nieuwe aanplantingen werden toegevoegd.

Nederland

Duidelijke voorbeelden van vroeg uitgevoerde bosaanplantingen met de mammoetboom zijn in ons land nauwelijks te vinden. Op het Noordveluwe landgoed "Bruggelen", sedert 1947 eigendom van de Stichting Het Gelders Landschap, staat een gering aantal matig gegroeide mammoetbomen in bosverband bij elkaar. Deze bomen hebben als jong plantsoen deel uitgemaakt van een kwekerij met diverse naald- en loofhoutsoorten, nadat Dr. J.

Monumentale mammoetbomen in Nederland

In ons land zijn de dikste mammoetbomen ongeveer anderhalve eeuw oud. Verreweg de dikste staat op landgoed Voorstonden in de gemeente Brummen. De omtrek van deze boom is 730 cm. Eveneens in Brummen bij landgoed Groot Engelenburg staat een exemplaar met een omvang van 615 cm (bovenste foto; uit archief Monumentale Bomen).

De op één na dikste mammoetboom staat in de tuin van de woning van Prinses Margriet bij het Loo in Apeldoorn. De boom heeft een stamomvang van 660 cm (foto onder).

foto 4
In het arboretum Tervuren bij Brussel zijn de oudste bosgroepen met mammoetbomen geplant in de periode 1902-1903.

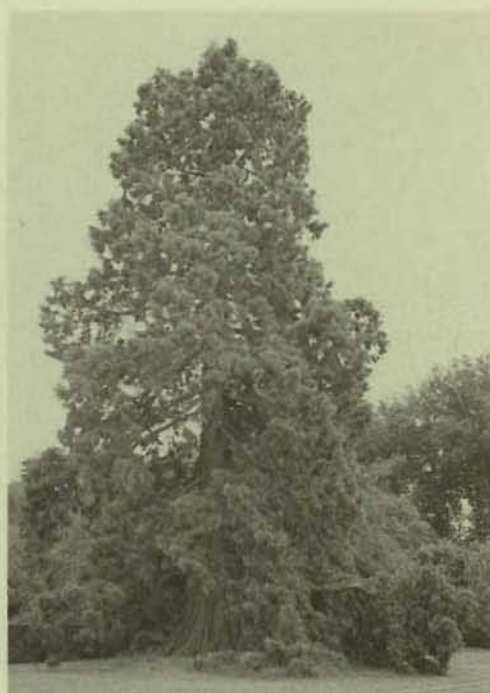
foto's van de schrijver

Ooster, als liefhebber van het planten van uitheemse houtige gewassen omstreeks 1900 eigenaar was geworden van het landgoed.

Ook in het Vierhouterbos valt binnen een complex grove dennen een aantal mammoetbomen op die in vroeger jaren zijn geplant maar die zich, gezien hun uiterlijk en afmetingen kennelijk niet thuis voelen op de zandgrond aldaar.

Aantrekkelijk om te zien zijn de overgebleven mammoetbomen op het vroegere particuliere Overijsselse landgoed "Zandhove" bij Zwolle. Daar heeft Mr. J. S. van Maanen van Eemnes (1828-1902) in de tweede helft van de vorige eeuw een belangrijke coniferenverzameling bijeengebracht die in die tijd eenzelfde aandacht verdiende als de collectie op "Schovenhorst" bij Putten. Een sortimentslijst, in 1894 gepubliceerd door de Nederlandse Heidemaatschappij, vermeldt, naast talrijke 12 tot 20 meter hoge uitheemse boomsoorten, ook 27- en 30-jarige exemplaren van "Wellingtonia gigantea" met een gemiddelde stamomtrek van 1,50 meter. Een restant van deze verzameling is op de bezitting - sedert vele jaren een gemeentelijk wandelpark - terug te vinden.

Bomenfonds

Bijdragetabel met ingang van 1995

Met ingang van 1995 gelden nieuwe bijdragen aan herstelwerkzaamheden aan Monumentale Bomen. De bedragen worden jaarlijks vastgesteld. Ze zijn bedoeld als tegemoetkoming in de kosten.

1. Onderzoek kwaliteit van boom en groeiplaats, incl. rapportage

a. Groeiplaatsonderzoek

- bodemlichtsamenstelling (O₂, CO₂, CH₄)
- vochtleverend vermogen/vochthuishouding/grondwaterstand
- bodemvruchtbaarheid
- opbouw van het bodemprofiel en het doorwor-telbaar volume
- waarneembare beperkingen zoals verdichting, afsluiting oppervlak en andere bedreigingen

Per boom (solitair)
één onderzoekslokatie *) f 150,-

Per groep (2 of meer bomen) wordt in overleg het aantal onderzoekslokaties bepaald
één onderzoekslokatie *) f 120,-

*) één onderzoekslokatie kan uit meerdere meetpunten bestaan.

b. Boomonderzoek

- beoordeling vitaliteit
- beoordeling conditie en structuur van kroon, stam en wortels
- ziekten/plagen/stamaantasting
- gebrek- en overmaatverschijnselen
- bewortelingspatroon (plaats en diepte)
- wijze van takaanhechting

Per boom (solitair) f 170,-
Per groep (2-10 bomen) f 290,-
Per groep van meer dan 10 bomen f 440,-

c. Bemonstering

- analyse bladmonster (N, P, K, Mg en Cl en % droge stof)
- analyse bodemonster (elementen nader te bepalen)
- bemestingsadvies

De analyse moet uitsluitend volgens methode Oosterbeek worden uitgevoerd. De karakteristieken van deze analysesmethoden kunt u aanvragen bij de Bomenstichting.
Aantal monsters in overleg

Per bladmonster f 140,-
Per bodemonster f 90,-

2. Strukturele groeiplaatsverbetering

a. groeiplaatsverbetering exclusief oppervlakkige bemesting

- opheffen verdichting
- opheffen afdichting toplaag
- bodemverbetering/gronduitwisseling
- ontwatering/afwatering
- diepte bemesting

Per boom (solitair) f 500,-
Per boom (in groep 2-10 bomen) f 330,-
Per boom (in groep meer dan 10 bomen) f 120,-

b. oppervlakkige bemesting

- oppervlakkige bemesting van bijvoorbeeld P, K of Mg, indien dit noodzakelijk blijkt uit de bemonstering

Per boom (solitair) f 100,-
Per boom (in groep 2-10 bomen) f 75,-

3. Bescherming van de groeiplaats

- palen, hek, verhoogde boomspiegel, e.d.

Per boom (solitair) f 220,-
Per boom (in groep 2-10 bomen) f 110,-

4. Kroonsnoei (herstel- en stabilisatiesnoei)

- storm-, bliksem-, ijzelschade
- herstel oorspronkelijke snoeivorm, bijv. leibomen (in overleg)
- stabiliteitsnoei
- herstel evenwicht kroon/stam/wortels
- foutief aangehechte takken

Per boom (solitair) f 500,-
Per boom (in groep 2-10 bomen) f 300,-
Per boom (in groep meer dan 10 bomen) f 100,-

5. Kroonverankering

- ten behoeve van het voortbestaan van de boom kan het verankeren van takken in een enkel geval noodzakelijk zijn
- incidenteel, als kroonsnoei geen oplossing biedt

Per anker f 180,-

NB. Als het bedrag van de nota voor een bepaalde maatregel lager is dan de standaardbijdrage, dan wordt volgens het bedrag op de nota uitbetaald. Dit ter beoordeling van de Bomenschouw.

EEN PORTRET VAN UW LIEVELINGSBOOM OF -STRUIK?

Humphrey Bennett tekent het voor u.

Schrijf of bel:
Humphrey Bennett
De Wetstraat 19
3743 KR Baarn
tel./fax: 02154-18577

Advies en Uitvoering

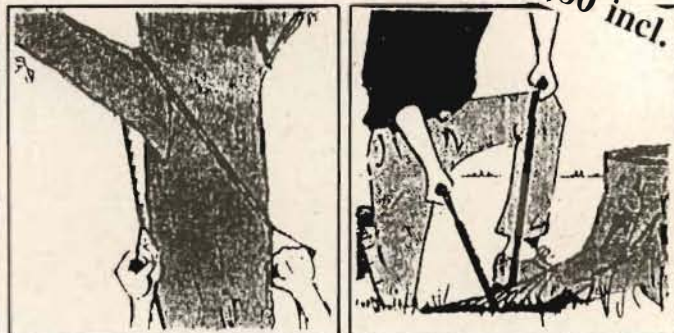
- Groeiplaatsverbetering
- Snoeiwerkzaamheden
- Verplantingen

 oranjewoud Sectie Groen/Boombeheer

Telefoon 05920-44099

HAND - KETTING - ZAAG

De lichtste zaag ter wereld,
totaal gewicht: 180 gr.
Hoge zaagsnelheid door
driepunts contact. *f 65,80 incl.*

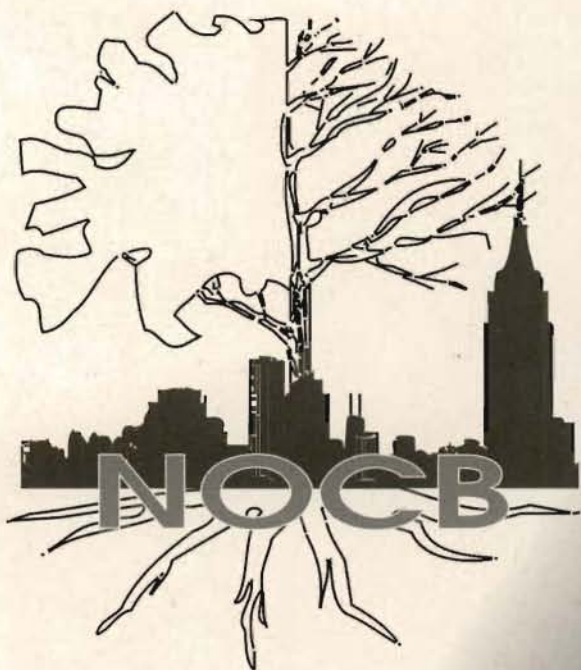

Verkrijgbaar bij:

BOOMVERZORGINGSMATERIALEN
COPIJN UTRECHT ITS B.V.

Postbus 9177, 3506 GD Utrecht

Tel.: 030 - 610808, Fax: 030 - 612140

- *Advies*
- *Onderzoek*
- *Taxatie en wetgeving*
- *Presentaties en voorlichting*

Boomtechnisch Adviesburo

Beëdigd taxateur voor bomen en houtige gewassen

N.O.C.B.

Postbus 168 - 6930 AD Westervoort

Telefoon 08303 - 17550
of 06 - 52948015

HET N.O.C.B. VOOR ONAFHANKELIJK ONDERZOEK, ADVIES EN TAXATIE

Beleef de seizoenen met 'Bomen in de vier jaargetijden'!

Op deze bladzijde geven we u een impressie van de fraaie foto's van 'Bomen in de vier jaargetijden', die sinds kort bij de Bomenstichting verkrijgbaar zijn.

Tweeëntwintig verschillende bomen zijn in de vier seizoenen in een bergachtige omgeving gefotografeerd. Steeds vanaf dezelfde plek. Er is een aparte set van vier foto's van zomerbeelden van naaldbomen.

De kleurenfoto's zijn gedrukt op zwaar, glanzend papier en zijn van een fantastische kwaliteit. Het formaat is 30 x 42 centimeter. Ze worden geleverd per boomsoort als set van vier afbeeldingen (de foto's zijn niet los verkrijgbaar).

U kunt de foto's per set bestellen, als compleet pakket van 92 foto's, of ingelijst.

Vraag de folder aan!

4. Witte paardekastanje

5. Zwarte els

8. Gewone es

10. Europese larix

15. Italiaanse populier

18. Zomereik

19. Schietwilg

13. Witte abeel

21. Zomerlinde

23. Alpenden

Bomen in de vier jaargetijden

Leverbaar zijn de volgende sets van vier foto's:

1. Noorse esdoorn (*Acer platanoides*)
2. Gewone esdoorn - oude boom (*Acer pseudoplatanus*)
3. Gewone esdoorn - jongere boom (*Acer pseudoplatanus*)
4. Witte paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*)
5. Zwarte els (*Alnus glutinosa*)
6. Ruwe berk (*Betula pendula*)
7. Gewone beuk (*Fagus sylvatica*)
8. Gewone es (*Fraxinus excelsior*)
9. Okkernoot (*Juglans regia*)
10. Europese lork (*Larix decidua*)
11. Wilde appel (*Malus domestica* *)
12. Peer (*Pyrus communis*)
13. Witte abeel (*Populus alba*)
14. Zwarte populier (*Populus nigra*)
15. Italiaanse populier (*Populus nigra 'italica'*)
16. Zoete kers of Kriek (*Prunus avium* *)
17. Zomereik - smalle kroon (*Quercus robur*)

18. Zomereik - brede kroon (*Quercus robur*)
19. Schietwilg (*Salix alba*)
20. Wilde lijsterbes (*Sorbus aucuparia*)
21. Zomerlinde (*Tilia platyphyllos*)
22. Bergiep (*Ulmus glabra*)
23. zomerbeelden van:
 - Zilverspar (*Abies alba*)
 - Fijnspar (*Picea abies*)
 - Alpenden (*Pinus cembra*)
 - Grove den (*Pinus sylvestris*)

*) liggende foto's

Bestelmogelijkheden

De foto's zijn te bestellen door het bedrag voor de gewenste foto's over te maken op girorekening 2108755 van de Bomenstichting in Utrecht.

Vermeldt duidelijk welke set(s) foto's (nummer en aantal) u in uw bezit wilt krijgen (de foto's zijn niet per stuk verkrijgbaar).

Prijzen

Per losse set van 4 foto's in envelop:

- 1 set f 19,50
- 2 sets totaal f 32,-
- 3 sets totaal f 44,50
- 4 sets totaal f 59,-

Complete serie van 92 foto's in een doos f 245,-

Set van 4 foto's, per foto in een mooie aluminium lijst (levertijd ca. 4 weken) f 225,-.

Neem bij grotere aantallen eerst contact op met het secretariaat.

Bovengenoemde prijzen zijn inclusief porto.

HERHAALDE OPROEP

Wie heeft een bijzondere ervaring?

Vrijwel iedereen heeft wel een bijzondere herinnering, ervaring of verhaal waarin een speciale boom de hoofdrol speelt. Van de boom waaronder de prille liefde werd beleefd tot het verhaal van de parachutist in de oorlog die aan de tak van een beuk zijn einde vond en pas toen de boom zijn blad verloor door paddestoelenplukkers werd ontdekt. Wie klom er als kind niet in bomen om even weg te zijn van de aarde en van het bijzondere perspectief te genieten. Die ene keer dat het vreselijk onweerde en met een daverende klap een dikke eik finaal in tweeën werd gespleten, waaronder net een boomkweker tegen de regen stond te schuilen.

Wie herinnert zich niet de waaiende takken van de bomen buiten als je als kind bij je oma logeerde en 's avonds in je bed lag en van opwindning niet kon slapen? En de amandelachtige geur van de bast van de vogelkers waar je net een stok van had gesneden? Ieder mens heeft wel zijn bijzondere belevingsmomenten met bomen. Bomen zijn op meerdere manieren van onschatbare waarde.

Bomen hebben zo lang de mens bestaat al als bron van verhalen en anekdotes gefungeerd. Om een deel van die verhalen vast te leggen en de bijzondere band die mensen met bomen hebben te onderzoeken zijn we bezig met het samenstellen van een BOMENFILM. Een film die onder andere volgend jaar als de Bomenstichting 25 jaar bestaat op televisie zal kunnen worden uitgezonden.

De film zal bestaan uit een serie korte verhaaltjes die telkens andere aspecten van de belevingswaarde van bomen laat zien.

Wij zijn op zoek naar mensen met een bijzonder verhaal rond een speciale boom of boomsoort die een belangrijke rol in hun leven speelt, of heeft gespeeld. Prachtig, ontroerend, pijnlijk of dramatisch. Wie kent die verhalen of mensen, of wie heeft zelf zo'n bijzondere band met een boom? (wie niet?). Neem contact met ons op.

Frank van Reemst
Postbus 78047, 1070 LP Amsterdam
of per telefoon/fax: 020-6125351

Iepeziekteberaad wordt IepenBeraad

Op 30 mei jl. is het rapport over de beheersbaarheid van de iepenziekte gepresenteerd. De resultaten van het onderzoek zijn duidelijk: als we de epidemie z'n gang laten gaan, raken we de iep in het hele land grotendeels kwijt. De kosten voor het opruimen van al die dode iepen en het planten van nieuwe bomen zullen ruwweg f1,4 miljard bedragen. Als er echter met alle betrokkenen een goede strategie kan worden ontwikkeld om de ziekte weer onder controle te krijgen, dan behouden we niet alleen de iep, maar zijn we ook beduidend minder geld kwijt. De kosten voor een totaalbeleid rond de iep zullen namelijk ergens rond de 400 miljoen liggen. Aan die strategie wordt nu gewerkt door onderzoeker Jan Guldemond van IBN-DLO (Dorschkamp) en de leden van het IepenBeraad. Dit IepenBeraad (IB) is in zekere zin nieuw. Het oude IepeziekteBeraad bestond vooral uit organisaties die gemeentelijke belangen vertegenwoordigden en zich uitsluitend richtten op het bestrijden van de epidemie. Op 30 mei werd het IepenBeraad geïnstalleerd, met als doel, de iep in al z'n facetten te benaderen met een meer uitgebreide groep betrokkenen, vooral grote beheerders. Nieuwe deelnemers zijn Staatsbosbeheer, Natuemonumenten, Rijkswaterstaat e.a. Voorzitterschap en secretariaat blijven bij de Bomenstichting.

In Bomennieuws nummer 2 schreef ik al, hoe we in 1994 denken om te gaan met de iepenziekte. In nummer 4 kunnen we melden, hoe dat is gelopen en hoe we in 1995 te werk hopen te gaan.

Marjan van Elstrand, voorzitter IB

De Es

*In de herfst
geeft de Es
ons in zweef-
vliegen les,
want dan draaien
de zaadjes in
't rond.
Die met
vleugeltjes aan
op de wind
drijven gaan,
dartel duiken
zij dan
naar de grond.*

uit: Boompje verwisselen
kinderpoëzie door
Froukje Hardam - van Omme

Richtlijnen voor het schrijven van artikelen in Bomennieuws

Algemeen. De redactie nodigt de lezers van Bomennieuws uit, geschikte artikelen voor ons blad in te zenden. Voor vragen kunt u zich richten tot Frank Moens op het kantoor van de Bomenstichting, tel. 030-340778

Lezers en onderwerpen. Bomennieuws is bestemd voor een breed lezerspubliek dat algemene interesse heeft in het wel en wee van bomen. Artikelen mogen niet te gespecialiseerd zijn en waar mogelijk moeten vaktermen vermeden worden.

Lengte. De *maximale* lengte van een gewoon artikel is vier bladzijden in Bomennieuws, inclusief illustraties. Als u uitgaat van ongeveer 2/3 deel tekst en 1/3 deel illustraties, is voor de tekst maximaal 2500 woorden beschikbaar.

Indeling, stijl en taal. De redactie stelt het op prijs als u een duidelijke indeling aanbrengt met tussenkopjes. Soms kan een korte inleiding of 'lead' nuttig zijn. Bij een langer artikel is ook het geven van enkele conclusies of een nawoord goed. U bent vrij in het gebruiken van uw eigen stijl van schrijven. Vermijd echter (te) lange zinnen en gebruik niet onnodig vreemde woorden. Stel zo mogelijk in actieve vorm (niet teveel zinnen met 'wordt' of 'worden'). De redactie hanteert in het algemeen de voorkeurspelling volgens het nieuwe 'Groene boekje' maar gebruikt wel een K in plaats van een C in woorden waar deze vormen naast elkaar voorkomen (b.v. Redactie, Aktueel).

Illustraties. Voeg zo mogelijk illustraties aan uw artikel toe zoals foto's, tekeningen, figuren of kaartjes. Nummer de illustraties op de achterzijde en geef ze een bijschrift.

Rubrieken. Bomennieuws kent verschillende rubrieken. Bekijk u hiervan enkele voorbeelden, voordat u aan het schrijven gaat.

Wat moet u doen? U kunt een artikel dat volgens bovenstaande richtlijnen is geschreven *in getypte vorm* insturen aan de Redactie van Bomennieuws, t.a.v. Frank Moens, (Indien u een Tekstverwerker gebruikt, neem dan even contact op.) De Redactie neemt uw artikel zo spoedig mogelijk in behandeling. Plaatsing hangt af van wat er nog aan gebeuren moet, het totale aanbod, de planning van themamummers enz. Wanneer de Redactie in houdelijke aanpassing nodig vindt, neemt zij contact met u op. Kleine wijzigingen in indeling, stijl, taal e.d. worden echter zonder meer aangebracht.

1995

Europees Natuurbeschermingsjaar

Ongeveer een half jaar geleden, op 25 april om precies te zijn, stelde staatssecretaris Gabor het Nationaal Comité Europees Natuurbeschermingsjaar 1995 in. Daarmee werd de officiële start gegeven voor de concrete invulling van de activiteiten in het komende jaar, dat als motto 'natuur is overal' heeft meegekregen. De heer van Gelder, Commissaris van de Koningin in Zeeland, heeft een dubbelrol in de gebeurtenissen gekregen. Hij is zowel voorzitter van het Comité als voorzitter van de stuurgroep, die de activiteiten vorm moet geven. De heer J.W.G. Pfeiffer, voorzitter van de Bomenstichting, is lid van het Nationaal Comité. De Bomenstichting is een 'kind' van het vorig Europees Natuurbeschermingsjaar in 1970. In dat jaar werd een belangrijke impuls gegeven aan het Nederlandse natuurbeschermingsbeleid. Toen stond natuurbescherming in de algemene zin en het bevorderen van de meest bijzondere natuurgebieden centraal.

De Raad van Europa heeft 1995 tot Europees Natuurbeschermingsjaar uitgeroepen om te bewerkstelligen dat zowel politiek als maatschappelijk nog eens de aandacht op de natuurbescherming wordt gevestigd. De Nederlandse activiteiten zullen moeten leiden tot een grotere bekendheid van, een actievere betrokkenheid bij en een steviger draagvlak voor het Nederlandse natuurbeleid. Nadruk hierbij zal worden gelegd op de natuur en het landschap 'dicht bij huis'. Het gaat dan om bijvoorbeeld het bevorderen van actieve betrokkenheid van de Nederlander hierbij en bij het werk van lokaal of regionaal werkende organisaties.

Een boom voor elke nieuwe inwoner

Graag maken wij melding van een origineel initiatief van de gemeente Brummen. Iedere nieuwkomer in deze gemeente krijgt namelijk van het gemeentebestuur als welkomstgeschenk een boom. In 1993 waren dit 290 bomen. Men gebruikt hiervoor laagblijvende boomsoorten, bij voorkeur een gouden regen. Nieuwkomers zonder tuin krijgen een kamerkonifeer. Een leuk initiatief, dat zeker navolging verdient!

Voor u gelezen

Nederlands Bosbouw Tijdschrift - mei/juni 1994

Geeft voor 1993 een overzicht van de waargenomen aantastingen door insecten en mijten in bos en landschap. Verder een artikel over de ontwikkeling en toepassing van massatabellen voor diverse boomsoorten. Deze tabellen worden gebruikt om het volume van een boom te schatten bij een gegeven diameter en hoogte.

Natuur op Defensieterreinen (brochure 1994)

Hierin zet het Departement van Defensie uiteen, dat het meer dan vroeger aandacht besteedt aan natuur en landschap op de door Defensie gebruikte oefenterreinen. Zelfs zodanig, dat deze terreinen van betekenis zijn voor de natuur in ons land.

Tuin en Landschap - 13 mei 1994

Gepleit wordt voor verwijdering van coniferen op boerenerven, en terugkeer van historisch groen zoals leilinden en beukenhagen. Verder wordt gewezen op het risico, verbonden aan het gebruik van onbehandeld paalhout van de tamme kastanje, nl. het optreden van een schimmel, die kastanje-kanker kan veroorzaken. Een ziekte, die in Nederland (nog) niet voorkomt, maar die een gevaar vormt voor alle tamme kastanjes. Verder wordt aandacht besteed aan de slechte vitaliteit van de zomereik in duingebieden (droogte, insectenvraat en wortelaantasting door honingzwam) en aan het grootschalig afsterven van elzen in Engeland.

Tuin en Landschap - 14 april 1994

In de Verenigde Staten streeft men naar het uitdrukken in geld van de functies van het groen. Met het doel, langs deze weg het groen hoger op de politieke agenda te krijgen!

Verder wordt gewezen op de mogelijkheid, door het planten van bos en het gebruik van hout als brandstof het broeikas effect te bestrijden. Gepleit wordt voor een systematische begeleiding van jonge bomen met een tijdelijke kroon naar de eindfase met een blijvende kroon. Regelmatig snoeien voorkomt schade en hoge kosten. Het is een idee van drie samenwerkende boomverzorgingsbedrijven. Tenslotte een artikel over moerbeibomen.

Tuin en Landschap - 26 mei 1994

Als gevolg van het feit, dat de overheid zich heeft teruggetrokken uit de bestrijding van de iepziekte, vreest men dat deze ziekte voor landschap en ecologie katastrofale gevolgen zal

hebben. Het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek heeft de afgelopen maanden een antwoord gezocht op de vraag of de iepziekte in de toekomst nog beheersbaar is. Verder een artikel over de wettelijke bescherming van fruitbomen.

Natura - mei 1994

In een artikel over de maretak wordt melding gemaakt van het feit, dat deze halfparasiet ook kan voorkomen op bonsai-boompjes.

Groei en Bloei - juni 1994

Burenruzie in verband met bomen komt nogal eens voor. Marjan van Eiland wijdt een artikel aan dit moeilijke onderwerp.

Groenkontakt - mei 1994

Dit Belgische tijdschrift maakt melding van een door de overheid gesteunde boomplantdag voor 650 kinderen van lagere scholen in Roeselare op 17 maart.

Groen - 1994 no. 5

Een themanummer met speciale aandacht voor de verdroging in natuur, bos en landschap. Gewezen wordt op het feit, dat dit zo belangrijke probleem pas zo laat werd erkend. Tot op heden zijn er wel plannen ter bestrijding van de verdroging, doch op het punt van de uitvoering moet er nog veel gebeuren!

Baumzeitung - mei/juni 1994

Maakt melding van een grootscheeps onderzoek, dat is op gang gebracht aangaande de aantasting van de bossen in Duitsland. Het onderzoek heeft plaats door het Forschungszentrum "Wal-dökosysteme" van de universiteit Göttingen.

Verder een artikel over de opleiding tot boomverzorger in de Verenigde Staten, en een uitgebreide verhandeling over de taxus, de vlier en de zelkova.

Trees are news - juni 1994

In deze publikatie van de International Tree Foundation wordt melding gemaakt van de op gang zijnde inventarisatie van de zwarte populier (*Populus nigra* var. *betulifolia*). De volgende fase zal zijn het planten en verzorgen van stekken van deze boomsoort, waarbij zal worden gestreefd naar een zo groot mogelijke verspreiding.

J. C.

Bomenwandeling Lichtenvoorde

Het Centrum Natuur- & Milieuedukatie Oost-Achterhoek organiseert ieder jaar een aanvullende activiteit rondom Boomfeestdag. Voor 1994 is dat een wandeling langs enkele waardevolle bomen, speciaal voor scholen. Een elftal bomen in Lichtenvoorde wordt besproken, waarbij een foto en duidelijke tekeningen aanvullende informatie geven. Bij elke boom krijgen de kinderen een schriftelijke opdracht; de antwoorden op de gestelde vragen moeten op een afzonderlijk formulier worden ingevuld.

Niets dan lof voor dit bijzonder leuke initiatief!

Joop Comijs

Bomen & buren

Bomen & buren herzien

De eerste folder die de Bomenstichting in de Bomen & ... reeks uitgaaf is voor de 5^e keer geheel herzien. Dit was nodig, omdat er met de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek en in de rechtspraak over bomen enige veranderingen hadden plaatsgevonden.

Bomen & buren werd geschreven door mr. Bas Visser en is bij de Bomenstichting te bestellen door f 3,00 over te maken op giro 2108755 o.v.v de foldertitel.

Groenboek

Met bijdragen van Jaap Hage, Henk van Halm, Rob Herwig, Dick Huigens, Elisabeth de Lestrioux, Wiert Nieuman en Wim Oudshoorn
Gebonden, 96 blz
Kleurafbeeldingen
Groenboekrij - Uitg. Kosmos. Utrecht
ISBN 90 215 2285 3

In elke boekhandel staat wel een paar meter tuinboeken op de plank. Door de bomen is het bos nauwelijks meer te zien. Het ene boek is nog fraaier uitgevoerd dan het andere. Prachtige foto's van zonnige borders wekken de illusie dat rond elk huis een kleurig paradijs geschapen kan worden. De markt is inmiddels verzadigd met boeken over allerlei planten, heesters, bomen, vijvers, pergola's en alles wat met groen in een tuin te maken heeft. Wat heeft het 'Groenboek' hier nog aan toe te voegen?

Het 'Groenboek' vult geen gat in deze markt, maar geeft wel een aardige aanvulling. In tegenstelling tot de meeste tuinboeken die grote tuinen beschrijven voor mensen met een

inkomen ver boven modaal, bevat dit groenboek leuke ideeën waar je met een kleine tuin ook wat aan hebt. Allerlei onderwerpen worden er in behandeld zoals: een bostuin, een bloemenwei, bloemschikken, fruitbomen, en kleine boompjes. Maar ook zaaien, stekken, enten en scheuren komen aan de orde. Al deze onderwerpen zijn door verschillende auteurs in aparte hoofdstukken vlot beschreven en ze zijn plezierig om te lezen. Elke bladzijde is verlicht met duidelijke foto's. Kortom, alle informatie voor de tuin is in dit compacte boekje heel overzichtelijk bij elkaar gebracht. Wat dat betreft is het een goede aanvulling op de hele rij bestaande groenboeken.

Roelie de Weerd

Natuurlijk snoeien

Een verrassende methode voor het beste resultaat
Hans van Biemen/Rinus van Tiel
Gebonden, 144 blz.
geïllustreerd
Uitg. Kosmos-Z&K Uitgevers, Utrecht
ISBN 90 215 2083 4
f 39,90

Eén van de auteurs van dit boek, Hans van Biemen, is kontaktpersoon van de Bomenstichting, dus voor zover dit boek over bomen gaat, moet het in elk geval wel goed zitten. Dat klopt, alle informatie is volgens de laatste inzichten weergegeven en er wordt gelukkig heel terughoudend gedaan over de noodzaak om bomen te snoeien. (De dubbelzinnigheid van de titel van het boek is dus niet zo geslaagd...).

Het boek gaat echter niet alleen over bomen, maar over alle planten in de tuin, die kunnen of moeten worden gesnoeid, variërend van bloeiende heesters via vaste planten tot vruchtbomen. Naast het waarom, wanneer en hoe van het snoeien wordt ook aandacht geschonken aan planning, gereedschap, juridische achtergronden en kwaliteit van het plantmateriaal. Ook is er een hoofdstukje over het creatief omgaan met

snoeiafval, waarbij dit zoveel mogelijk in de eigen tuin wordt hergebruikt.

Mijn algemene indruk is, dat de gemiddelde tuinbezitter veel plezier van dit fraaie, praktische boek zal hebben. Mooie tekeningen, goede foto's, simpele schema's en een verklarende woordenlijst verduidelijken het geheel. De ondertitel "een verrassend eenvoudige methode voor het beste

resultaat" komt er wat mij

betreft niet helemaal uit. De auteurs gaan uit van een lezersgroep, die geen plantnamen kent en verdelen de planten daarom in groepen volgens het bloeisysteem. En dat is even puzzelen. Vervolgens is niet duidelijk, wat ze daar nu mee willen, want de rest van het boek is gebaseerd op een andere indeling.

Als je dat nu maar in de gaten hebt, is er verder niets aan de hand, want er worden rustig en eenvoudig aanwijzingen gegeven voor iedere snoeigroep, waardoor de tuinierder zonder paniek iedere boom, struik of plant goed kan laten functioneren.

Marjan van Etsland

De bossen van Arnhem

(uitgave van de Dienst Milieu en Openbare Werken van Arnhem)

Dit aantrekkelijk uitgevoerde, 28 bladzijden tellende boekje vormt een beknopte versie van het gemeentelijk beheerplan van de Arnhemse bossen van 1991. Het heeft kennelijk tot doel, een breed publiek van dit plan op de hoogte te stellen.

Helaas moet ik zeggen, dat men in dit laatste zeker niet is geslaagd. Allereerst ontbreekt een duidelijk kaartje met de gebieden, waarover wordt gesproken. Iets wat men niet kan missen als men er ter plaatse niet volkomen bekend is. Verder worden begrippen gehanteerd als "haarpodzolgrond", "duinvaaggrond" en "enkeerdgrond", waarvan de betekenis - ondanks een toelichting - voor de meeste lezers niet duidelijk zal zijn. Men mag raden wat er onder actief en passief landbeheer wordt verstaan, en wat een heideontginningspatroon is.

In het algemeen is het boekje niet boeiend, niet voor ieder begrijpelijk, niet overzichtelijk geschreven. Het stimuleert niet eens om ter plaatse te gaan kijken.

Het is jammer, dat men voor het schrijven niet iemand heeft aangetrokken, die gewend is, voor een groter publiek iets op boeiende wijze duidelijk te maken. Dan was dit zeker toe te juichen initiatief beter tot zijn recht gekomen!

J. C.

Bomen in Geldrop

Het stemt tot vreugde, dat in steeds meer gemeenten aandacht wordt geschonken aan het bomenbezit. Vaak gebeurt dit door middel van bomenwandelingen-boekjes. In Geldrop heeft men dit anders aangepakt: in een met foto's en tekeningen verlucht gidsje wordt een veertiental boomsoorten beschreven, en wordt aangegeven, waar deze zich binnen de gemeente bevinden.

De tekeningen roepen enige vragen op: waarom bij de bespreking van de eik een tekening van de minder voorkomende wintereik (gesteelde blad en ongesteelde eikels)? En waarom bij de bespreking van de populier een tekening is van het blad van de witte abeel? Bij de tekening van het blad van de iep is de zo karakteristieke scheve bladvoet niet aangegeven. Het blad van de beuk is onduidelijk weergegeven en bij het blad van de els had men beter kunnen vermelden, dat dit van de zwarte els is. Het boekje is een uitgave van de Gemeente Geldrop.

J.C.

18 en 24 september

Boswandeling met concert

Org.: boswachterij Austerlitz en Staatsbosbeheer - 18/9 zijn de activiteiten 's middags en 24/9 's avonds. plaats: Beauforthuis Woudenbergseweg 70, Austerlitz Inl. voor aanvangstijden en kosten: Lidwien Vork, tel.: 03439-1858

24 september t/m 29 oktober

Expositie oude fruitrassen

Aan de hand van foto's, boeken en echte vruchten wordt een beeld geschets van de vele soorten fruitrassen die in ongebruik zijn geraakt. Oude gereedschappen, sap- en stroopbereiding en verkoop van fruit en fruitbomen.

Museum de Koperen Knop Binnendams 6, Hardinxveld-Giessendam; geopend van woensdag t/m zaterdag van 13.00 - 17.00 uur inl. 01846-11366

1 en 2 oktober

Evenementen weekend Arboretum Trompenburg

diverse extra attracties en verkoop van planten Geopend van 9.00 - 17.00 uur Honingerdijk 64, Rotterdam/Kralingen gereduceerde toegangsprijzen f 2,50 p.p. (half geld) kinderen tot 16 jaar en donateurs gratis

5 oktober

Symposium boomtaxaties

inl. 08370-95111 (IBN-DLO, Bert Jansen)

15 oktober

Donateursexkursie Bomenstichting

Lezing van Dusty Miller en bezoek aan het Mastbos in Breda.

15 oktober

Excursie NDV

Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek en kwekerij van M. v.d. Oever te Haaren, Noord-Brabant. Verzamelen 10.00-10.30 uur bij Ambrosiushoeve. Opgeven bij de secretaris van de N.D.V.

tot 15 oktober

beeldtentoonstelling

Arboretum Trompenburg

Het Amsterdams Beelhouwers Kollektief exposeert werk van Nederlandse en Belgische kunstenaars. Geopend van 9.00 - 17.00 uur (zondag gesloten) Honingerdijk 64, Rotterdam/Kralingen toegang f 5,00 p.p. kinderen tot 16 jaar gratis

17 en 18 november

Workshop i.s.m. Claus Matteck

Theoretisch en praktisch gerichte werkdagen over veiligheidsonderzoek bij bomen inl.: Pius Floris Boomverzorging 073-567235

tot 27 november

De Boom in

tentoonstelling van de IVN-afdeling Geldrop over het dierlijk en plantaardig leven in, om en onder de boom. Plaats: Natuurinformatiecentrum 'De Paardestal' in Geldrop.

Geopend op elke zondagmiddag van 13.00 - 16.00 uur.

Inlichtingen: 040-856943 of 040-850041.

Bast, in de poriën van mens en boom

Tentoonstelling laat zien dat boomchors een eigen gezicht heeft aan de hand van detailfoto's, voorzien van teksten, een korte videofilm 'Blote Bast' en een aantal observatieposten. Kasteel Groeneveld, Baarn dinsdag t/m vrijdag van 10.00 - 17.00 uur zaterdag en zondag van 12.00 - 17.00 uur inl. 02154-21143

Boomschorsjes

Dit is de derde aflevering van de puzzel, waarin we u testen op uw kennis van de kenmerken van de schors. Evenals de vorige keer komen drie loofbomen en één conifeer voor het voetlicht.

Schors 1

Loofboom

Van oorsprong een boom uit de Balkan en de Kaukasus, maar hij kreeg eeuwen geleden al vaste voet in Nederland. In het voorjaar tooit deze majestueuze boom zich met witte kaarsen.

De wetenschappelijke geslachts- en soortnaam is ...

Schors 2

Conifeer

We onderscheiden een westerse en een oosterse vorm van deze conifeer. De boom hoort volgens zijn naam in ons deel van Europa. Het loof verspreidt na aanraken een lekkere geur. De wetenschappelijke geslachts- en soortnaam is ...

De schorsfoto's zijn van volgroeide exemplaren gemaakt, omdat de schors van jonge bomen bij verschillende soorten aanzienlijk afwijkt van de oudere soortgenoten.

Per keer vragen we u om vier namen. Per afbeelding wordt een kleine aanwijzing gegeven en gevraagd welke naam of namen u moet invullen. Dit kan zijn de wetenschappelijke naam. Gevraagd wordt dan naar de geslachtsnaam en eventueel de soortnaam. Bijvoorbeeld voor de Zomereik is de geslachtsnaam *Quercus* en de soortnaam *robur*. Als de Nederlandse naam gevraagd wordt, dan staat aangegeven of de volledige naam van de soort wordt verlangd, bijvoorbeeld *Zomereik* of dat kan worden volstaan met alleen de geslachtsnaam *Eik*.

U kunt uw oplossing vóór 15 oktober sturen naar het secretariaat van de Bomenstichting, Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht. Onder de goede inzenders worden weer vijf boekjes 'Dichter bij bomen' verloot.

In het volgende nummer worden de uitslag en de prijswinnaars bekend gemaakt.

De oplossing van de puzzel in Bomennieuws 2 van dit jaar was:

schors 1 - *Robinia pseudoacacia*; schors 2 - *Pinus sylvestris*; schors 3 - plataan; schors 4 - Zomereik of gewone eik.

Winnaars van een boekje Dichter bij bomen zijn:

- P.J. Erfteijer te Naarden
- Anne Tromp te Assendelft
- H.J. Pannekoek te Epe
- Stijn Peters te Heelsum
- Bas van Vlijmen te Almere

Schors 3

Loofboom

Met een overdaad aan bloesem sieren ze in het voorjaar vele tuinen en straten. Er zijn ook soorten die eetbare vruchten geven.

De wetenschappelijke geslachtsnaam is ...

Schors 4

Loofboom

Een Hollandse boom bij uitstek. De jonge uitlopers worden ook wel veren genoemd en zijn een lekkernij voor een kevertje.

De Nederlandse geslachtsnaam is ...

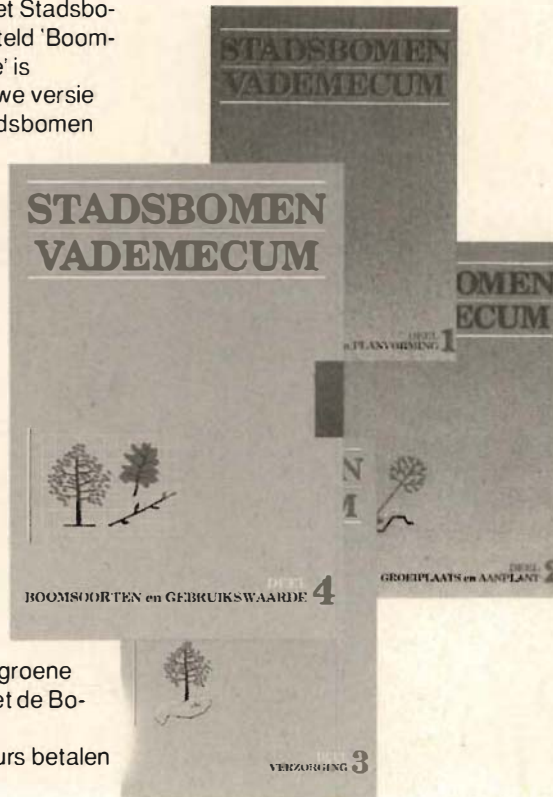
Stadsbomen Vademecum is compleet!

Nieuwe druk van 'Stadsbomen van A - Z' in ander jasje!

Het vierde en laatste van het Stadsbomen Vademecum deel getiteld 'Boomsorten en gebruikswaarde' is verschenen. Het is de nieuwe versie van het bekende boek 'Stadsbomen van Acer tot Zelkova' van Theo Janson.

Stadsbomen vademecum deel 4 is van belang voor het werk van de beleidsvormer, de ontwerper, de inrichter, de boomverzorger en degenen die onderwijs op dit gebied volgen. Ook voor liefhebbers die informatie over groeivoorwaarden en beperkingen willen weten van de verschillende straat- en parkbomen in ons land is dit een uniek boek.

Stadsbomen vademecum deel 4 wordt door IPC groene ruimte in samenwerking met de Bomenstichting uitgegeven. Deel 4 kost **f 62,-** ; donateurs betalen slechts **f 52,-**

Aanbieding voor donateurs tot 1 januari 1995

Bestellen

- Deel 1 - Beleid en planvorming *f 62,-*
- Deel 2 - Groeiplaats en aanplant *f 62,-*
- Deel 3 - Verzorging *f 86,-*
- deel 4 - Boomsorten en gebruikswaarde *f 62,- ; donateurs f 52,-*

Vier delen tegelijk f 250,- voor donateurs f 240,-

Prijzen zijn inclusief porto.

De boeken zijn te bestellen door het bedrag over te maken op giro 2108755 van de Bomenstichting in Utrecht o.v.v. het gewenste artikel.

Zo'n boom laat je toch niet vallen?

De Bomenstichting moet steeds harder vechten om bomen te kunnen behouden. Steeds vaker wordt er door mensen een beroep op ons gedaan. Een grotere achterban en meer financiële middelen zijn onontbeerlijk als we bomen willen redden. Steun ons. Wordt óók donateur van de Bomenstichting!

Ja, ik doe mee.

- Ik word donateur en betaal minimaal *f 35,-* per jaar
- Ik word 65+ donateur en betaal minimaal *f 25,-* per jaar

Naam: Voorl.: Geb. jaar 19

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Als donateur ontvangt u 4 keer per jaar Bomennieuws en 2 nieuwe afleveringen van de folderserie Bomen & ... Bovendien kunt u 2 keer per jaar deelnemen aan een donateursexcursie.

Deze bon kopiëren of uitknippen en in een geopende, ongefrankeerde envelop sturen naar: Bomenstichting, Antwoordnummer 9013, 3500 ZA UTRECHT. Bedankt!

De berk van de buren

Een mijnheer uit Dordrecht belde mij om advies over zijn berk. Zijn buren hadden last van die boom en wilden hem weg hebben. Dat ze daarbij geen enkel middel schuwden, bleek wel uit de rest van het verhaal.

De buren hadden een kapvergunning gevraagd én gekregen voor zijn boom. Dat kan helemaal niet en is dan ook een rare vergissing van de gemeente: alleen de eigenaar kan een kapvergunning aanvragen. Hoewel de boom binnen twee meter van de erf-grens staat, was het recht om verwijdering te vragen bovendien al lang verjaard, want hij staat er al meer dan twintig jaar.

Vervolgens waren de buren al vast de overhangende takken gaan afzagen. Zonder overleg en in de winter. Dus was de boom gaan bloeden.

En toen de eigenaar zelf nog wat wilde gaan snoeien, om weer enig evenwicht in de kroon te krijgen, ontdekte hij vier gaten in de stam aan de kant van de buren. Hij had ze al steeds met een gieter in de weer gezien en zich afgevraagd, wat ze toch deden. Wie weet wat ze in de gaten hebben gegoeten.

Ik noem geen namen, want die meneer wilde liever geen ruzie. Hij wilde alleen weten, wat hij nou met die gaten en die snoeiwonden moest. Nou niks dus, het kwaad is geschied en hij moet maar hopen, dat de boom er zelf afdoende op reageert. Je zal zulke buren hebben.

Park in de aanbieding

Mevrouw Diet Veenendaal, inwonster van Velsen en een goede bekende in het groene vak, belde mij om raad te vragen. Voor het tweede achtereenvolgende jaar was er een "Home and GardenFair" gehouden in park/buitenplaats Beeckestein en daarbij waren opnieuw grote vernielingen aangericht. Vorig jaar had zij de betrokkenen er al op gewezen, dat de grote vrachtwagens te dicht bij de bomen kwamen. Bodem en wortels waren kapotgereden en van stammen en takken waren flarden bast afgestoten. Organisatrice Beatrix Kluwer betaalt de gemeente huur en schadevergoeding, maar de bomen hebben daar natuurlijk niets aan. In de eerste plaats, omdat je schade beter kunt voorkomen dan genezen, zeker bij bomen, omdat ze nog tientallen jaren meemoeten. In de tweede plaats, omdat het geld van de schadevergoeding niet aan de bomen is besteed, maar aan herstel van de grasmat. De inwoners van Velsen maken zich zorgen, want Beeckestein zal zeker nog drie jaar toneel zijn van deze Home and GardenFair en als er geen maatreg-

len worden genomen, zijn alle bomen straks aan vervanging toe.

Mijn advies? Laat de schade eens taxeren volgens de Methode Raad, en laat de taxateur ook iets zeggen over de levensverwachting van de bomen. Hopelijk wordt de gemeente Velsen dan wakker en worden er betere afspraken gemaakt, waar mevrouw Kluwer zich dan ook wel aan zal houden. Want de bomen kunnen haar kennelijk niets schelen, maar haar financiële eindresultaat waarschijnlijk wel.

Politieke verplantingen

Steeds vaker staan er foto's in kranten en vakbladen van spektakulaire boomverplantingen. Bomen die plaats moeten maken voor nieuwe gebouwen, worden tegenwoordig nogal eens verplant. Dat lijkt een hele verbetering ten opzichte van vroeger, toe zulke bomen gewoon werden omgezaagd. De berichtgeving rond deze verplan-

Marjan van Elsland

tingen is dan ook steeds feestelijk. Met enige trots worden altijd de kosten van de operatie gemeld: meestal vele tienduizenden guldens. Kijk eens, wat wij weer met z'n allen voor de natuur over hebben. Ben ik dan niet blij? Nee! Nee, want het verplanten van een boom is een nóódooplossing, die door de politici wordt gepresenteerd als een ideale oplossing: er kan én gebouwd worden én de boom blijft leven. Nog afgezien van het feit dat veel van die grote, verplante bomen uiteindelijk toch eerder dood gaan, vind ik de beweegredenen fout. Men redeneert dat er nu eenmaal gebouwd moet worden en dat de boom nu eenmaal weg moet. Maar waarom moeten gezonde, volwassen, springlevende bomen

toch altijd weer wijken voor gebouwen die alleen nog maar op een tekening staan? Waarom wordt er niet om de bomen heen getekend? Waarom worden tekeningen niet aangepast, als er een boom "ontdekt" wordt? Je krijgt vaak als antwoord dat dat teveel kost, maar een verplanting kost vaak net zoveel, dus dat is geen argument meer. Ergens maken de beslissers een arrogante denkfout: het gebouw in die vorm en op die plek is belangrijker dan een boom. Het gebouw kan niet aan de kant (ook al is het nog steeds maar een tekening), dus moet die boom maar aan de kant.

Vaak klinkt ergernis door: dat gezeur om één zo'n boom.

En dan bedenkt iemand opgelucht dé oplossing: kan hij niet worden verplant?

Ja, meestal kan zo'n boom technisch gezien wel verplant worden. Hij krijgt er wel een geweldige dreun van, maar dat zie je pas na jaren. Soms overleeft hij de verplanting perfect, dankzij alle deskundige maatregelen voor, tijdens en na de verplanting. Maar daar gaat het me niet om. Het gaat me om het idee, dat de natuur altijd maar voor ons moet wijken, alsof wij mensen zo superieur zijn. Ik haal liever die ene meneer aan die op een hoorzitting zei: "Daar kun je niet bouwen, want daar staat een boom."

Verloofing

Wie dit woord voor het eerst ziet, denkt aan een vergissing. Maar dit nieuwe woord schrijft hoort echt zo geschreven te worden: "verloofing" en het staat voor de omzetting van naaldbos in loofbos. De gedachte erachter is wél een vergissing: loofbos verbruikt minder water dan naaldbos en aangezien wij mensen steeds meer water verbruiken, moeten we het bos maar omvormen. Op zich is het niet zo vreemd om bijvoorbeeld op de Veluwe geleidelijk te streven naar meer natuurlijke, dus vooral loofbossen. Maar als de reden is, dat we daarmee ons overmatige waterverbruik enigszins kunnen compenseren, dan lijkt het me, dat we op de verkeerde weg zitten. Het is alweer een arrogante denkfout (zie Politieke verplantingen): het bos moet veranderen omdat wij teveel water verbruiken. Jan Volmuller, voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging, verwoordde in zijn toespraak voor de voorjaarsvergadering de frustratie van velen: "Alleenstaande bomen verbruiken enorm veel water. Gaan we daarom nu ook maar de Achterhoek en Twente leegkappen?"

Straks bedenkt iemand, dat een laagje asfalt alle verdamping tegengaat...